

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

II

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ Π.ΔΙΑΘΗΚΗΣ

A'

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΘΕΙΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Σ'

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΝ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΑΥΤΟΥ

Τὴν καθ' ὅλου θέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δημιουργίᾳ, διαγραφομένην ὑφ' ὅσων γενικῶς ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐρευνῇ ἐξετέθησαν περὶ αὐτοῦ καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν διαπιστωθέντων ἐν σχέσει πρὸς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ δὴ τό τε πνευματικὸν αὐτοῦ συστατικὸν **נְפִשׁ** («φυχή»)¹ καὶ τὰς ἐν αὐτῷ πνευματικὰς δυνάμεις **לֵב** («πνεῦμα»)² καὶ **מַחְשָׁבָה** («πνοή»)³, προσδιορίζουν σαφέστατα, νομίζομεν, αἱ ἐν ἀρχῇ τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας ἀναλυθεῖσαι δύο θεμελιώδεις πηγαὶ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης⁴, αἵτινες καθορίζουν ἅμα καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου⁵. Πράγματι δὲ αἱ εἰρημέ- ναι δύο διηγήσεις τῆς Γενέσεως ἀναγνωρίζουν τὸν μὲν Θεὸν ὡς τὸν προσω- πικὸν δημιουργὸν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτον δὲ ὡς τὸ δι' ἐκτάκτου καὶ ἀμέσου θείας ἐπεμβάσεως τελειότερον ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ δημιούργημα, ὅπερ μετέ- χει τῆς τε ὕλικης καὶ τῆς πνευματικῆς φύσεως καὶ ἴσταται οὕτως εἰς τὸ με- ταίχμιον μεταξὺ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου, ἀποτελοῦν τὴν γέφυραν αὐτῶν. Καὶ περαιτέρω ὅμως ἀμφότεραι αἱ διηγήσεις⁶ ὑπογραμμίζουν τὴν ἐναντι ἀπάντων τῶν λοιπῶν τῆς ἐξαήμερου δημιουργημάτων καταφανῇ ὑπε- ροχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις κατὰ μὲν τὴν α' διήγησιν⁷ εἶναι, ἐν τῇ ἐκεῖ ἀκο- λουθουμένην σειρᾷ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων ἐπὶ τὰ τελειότερα, τὸ ἐσχάτον δη- μιούργημα, ὅπερ ἐπιστεγάζει τὸ ὅλον ὁρατὸν δημιουργικὸν τοῦ Θεοῦ ἔργον, χαρακτηριζόμενον ἐντεῦθεν ὑπ' αὐτοῦ ὡς «καλὸν λίαν»⁸, ἐνῶ κατὰ τὴν β' διήγησιν⁹, ἥτις εὐλόγως εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπο- κεντρικὴ ὁ ἄνθρωπος κατέχει τὸ κέντρον ἀπάσης τῆς ὁρατῆς θείας δημι- ουργίας. Ἐξ ἄλλου καὶ αἱ δύο διηγήσεις ἐπισημαίνουν ἐξ ἴσου τὴν πρὸς τὸν

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 588εξ.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΣΤ', σελ. 96εξ.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΣΤ', σελ. 298εξ.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 242εξ.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', ἰδία σελ. 249, 260εξ.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 267εξ.

7. Γεν. 1, 26εξ., πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 245εξ.

8. Γεν. 1, 31, πρβλ. Ψαλμ. 8 κλπ.

9. Γεν. 2, 6εξ., πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 252εξ.

Θεὸν ὑφισταμένην ἐσωτέραν σχέσιν καὶ δὴ καὶ συγγένειαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς δ' ἐν τοῖς πρόσθεν ὑπεδηλώθη, ταῦτα πάντα λακωνικώτατα συνοψίζονται ἐν τῇ βαθυστοχάστῳ, ἀλλὰ καὶ πράγματι θεοπνεύστῳ ἐπιγραμματικῇ ἐκφράσει τῆς α' διηγήσεως **ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν**¹, ἥτις προσφυέστατα, καὶ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ἰσχυρισθῇ τις καὶ θεοπνεύστως², ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

Ὅθεν ἐφεξῆς κρίνομεν σκόπιμον, ὅπως, ἔστω καὶ διὰ βραχέων, ἐνδιατρίψωμεν περὶ τὴν βαθυτέραν τῶν δύο τούτων ὅρων ἐννοίαν, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον περὶ αὐτῶν μέχρι τοῦδε ἀπὸ σκοποῦ δὲν ἐγένετο ἰδιαίτερος λόγος ἐν τῇ παρούσῃ ἐρευνῇ, οὐδὲ κ' ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῆς τόπῳ³. Ἡ δ' ἔρευνα τῆς φράσεως **ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν») ὑπαγορεύεται ἐνταῦθα ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης τῶν ὅρων τούτων σπουδαιότητος διὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν οὐ μόνον τῆς Παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῶν ὁποίων, ὡς καὶ κατωτέρω θέλομεν διαπιστώσει, ἀποτελοῦν αἱ λέξεις αὗται τοὺς χαρακτηριστικωτέρους, ἅμα δὲ καὶ θεμελιωδεστέρους τεχνικούς ὅρους⁴. Τοῦτο ἄλλως τε ἐμφαίνει ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῇ πρώτῃ καὶ θεολογικωτέρᾳ τῶν δύο βασικῶν πηγῶν τῆς ἀνθρωπολογίας οὐ μόνον τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τῆς Βίβλου καθ' ὅλου καὶ δὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἔμμεσος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄμεσος τῶν ὅρων τούτων μνεία ἐν ταῖς λοιπαῖς κυριωτέραις ἀνθρωπολογικαῖς τῆς Π. Διαθήκης πηγαῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφῶν τῆς Κ. Διαθήκης⁵ χρῆσις αὐτῶν. Ἐντεῦθεν λοιπόν, καὶ διὰ

1. Γεν. 1²⁸, πρβλ. Γεν. 1²⁷, 5^{1,8}, 9⁶, Σοφ. Σολ. 2²⁸, Σοφ. Σειρ. 17⁸.

2. Ἐν προκειμένῳ πρβλ. τὴν περισπούδαστον πραγματείαν τοῦ P. BENOIT, *La Septante est-elle inspirée?* (ἐν: FS M. Meinertz, σελ. 41-49, 1951 = *Exégèse et Théologie*, τόμ. I, σελ. 3-12), Paris 1961.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 249, ὑποσημ. 3, σελ. 250 κλπ.

4. Ἀντιθέτως δὲ G. von RAD, ἐκκινῶν ἐκ τῆς προτεσταντικῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πίστις τῆς Π. Διαθήκης «grundlegend bestimmt ist von dem Gefühl des weitesten Abstandes von Gott. Dass der Mensch Erde und Asche vor Gott ist, dass er vergehen muss vor der Heiligkeit Gottes, das ist das Zentrale, das das A.T. zur Anthropologie zu sagen hat. So kommt es, dass das Zeugnis von der Gottesebenbildlichkeit des Menschen im A.T. nicht beherrschend vortritt; es erscheint sozusagen nur am Rand der at. lichen Zeugniskomplexes» [Die Gottesebenbildlichkeit im A.T. (ἐν: ThWNT II, σελ. 387-390), 1935 σελ. 387-388].

5. Πρὸς τοὺς ἄλλους, πρβλ. ἐνταῦθα G. KITTEL, *Der übertragene Gebrauch von «Bild» im N.T.* (ἐν: ThWNT II, σελ. 393-396), 1935, P. ALTHAUS, *Das Bild Gottes bei Paulus* (ἐν: ThBl 20, σελ. 81ξ.), 1941, P. J. BRATSISOTIS, *Das Menschenverständnis des Neuen Testaments* (ἐν: *Man in God's Design*, σελ. 21-38), 1952, S. V. McCASLAND «The Image of God» according to St. Paul (ἐν: JBL 69, σελ. 85-100), 1950, F.-W. ELTESTER, *Eikon im Neuen Testament* (BZNW 23), Berlin 1958, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία, ὡς ἐπίσης W. G. KÜMMEL, *Das Bild des Menschen im Neuen Testament* (ATHANT 13), Zürich 1948, H. MEHL-KOENLEIN, *L'homme selon l'apôtre Paul* (CTH 28), Neuchâtel-Paris 1951, πρβλ. ὅμως καὶ κατωτέρω.

νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ἰουδαϊκὴν γραμματείαν¹ καὶ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν χριστιανικὴν, ἥδη ἀπὸ τῶν πρώτων πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον, ἀδιάπτωτον παραμένει τὸ ζωηρὸν διαφέρον ἰδίᾳ τῶν τε ἐρμηνευτῶν καὶ τῶν συστηματικῶν θεολόγων περὶ τοὺς δύο τούτους θεολογικοὺς καὶ δὴ ἀνθρωπολογικοὺς ὅρους, διὰ τὴν διακρίβωσιν τῆς ἐννοίας τῶν ὁποίων ἀμύπολλα ἐγράφησαν καὶ μακρὰ σειρὰ μονογραφικῶν ἀφιερῶθη.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν τῆς φράσεως «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (יְהִי כְעֵצְךָ יְהוָה יְהִי כְעֵצְךָ) ἐν τῇ πατερικῇ θεολογίᾳ ἱκανὰ ἤδη ἐλέχθησαν καὶ ἐν εἰδικαῖς ἔτι πραγματείαις ὑπὸ τε ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμεδαπῶν ἐρευνητῶν, οὕτως ὥστε, ἄνευ φόβου, μήπως θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἔλλειψις τῆς παρούσης αὐστηρῶς, ἄλλως τε, βιβλικῆς ἐρεύνης, δυνάμεθα ἐνταῦθα, παραιτούμενοι τῆς ἐκθέσεως τῶν πατερικῶν θέσεων, ἥτις ἤθελε ὑπερεπεκτείνει τὴν παροῦσαν ἐρευναν, νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἀπλὴν μνείαν τῆς σπουδαιότερας σχετικῆς βιβλιογραφίας². Τὸ αὐτό, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἰσχύει

1. Ἐν προκειμένῳ πρβλ. J.PASCHER, 'H βασιλικὴ ὁδός. Der Königsweg zur Wiedergeburt und Vergottung bei Philon von Alexandria (StGKA 17, 3-4), Paderborn 1931, H.WILLMS, Εἰκὼν. Eine Begriffsgeschichtliche Untersuchung zum Platonismus, I. Philon von Alexandrien. Mit einer Einleitung über Platon und die Zwischenzeit, Münster/W. 1935, H.KLEINKNECHT, Der griechische Sprachgebrauch von εἰκὼν (ἐν: ThWNT II, σελ. 386-387), 1935, G.KITTEL, Die Gottebenbildlichkeit im Judentum (ἐν: ThWNT II, σελ. 391-393), 1935, J.GIBLET, L'homme image de Dieu dans les commentaires littéraires de Philon d'Alexandrie (ἐν: Sylloge 17, σελ. 93-118), Louvain 1949, H.MERKI, 'Ομοίωσις θεῷ von der Platonischen Angleichung an Gott zur Gottähnlichkeit bei Gregor von Nyssa (Paradosis 7), Freiburg/Schweiz 1952, J.JERVELL, Imago Dei. Gen. 1,26f. im Spätjudentum, in der Gnosis und in den paulinischen Briefen (FRLANT 76), Göttingen 1960, H.KOSMALA, Nachfolge und Nachahmung Gottes, I. Im griechischen Denken (ἐν: ASTI 2, σελ. 38-85), 1963, II. Im jüdischen Denken (ἐν: ASTI 3, σελ. 65-110), 1964, ἐνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Τὸ σπουδαῖον τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἔθεσεν εὐγενῶς εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὁ ἐγκριτος συγγραφεὺς του, πρὸς ὃν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας ἡμῶν.

2. Οὕτω κατ' ἐκλογὴν πρβλ. ἐνταῦθα A.STRUKER, Die Gottebenbildlichkeit des Menschen in der christlichen Literatur der ersten zwei Jahrhunderte. Ein Beitrag zur Geschichte der Exegese von Genesis 1,26, Münster/W. 1913, A.HEITMANN, Imitatio Dei: Die ethische Nachahmung Gottes nach der Vaterlehre der zwei ersten Jahrhunderte (StAnselm 10), Roma 1940, E.PETERSON, L'immagine di Dio in S.Ireneo (ἐν: ScC 69, σελ. 46-54), 1941, A.MAYER, Das Bild Gottes im Menschen nach Clemens von Alexandrien (StAnselm 15), Roma 1942, H.KARPP, Probleme altchristlicher Anthropologie. Biblische Anthropologie und philosophische Psychologie bei den Kirchenvätern des dritten Jahrhunderts (BFChTh 44,3), Gütersloh 1950, R.LEYS, L' image de Dieu chez Saint Grégoire de Nysse (MuL, sectThéol 49), Paris 1951, P.BRATSIOTIS, Genesis 1,26 in der orthodoxen Theo-

καὶ προκειμένου περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν ὡς ἄνω ὄρων ἐν τε τῇ παλαιοτέρᾳ καὶ τῇ συγχρόνῳ ἡμῶν διεθνεί τῆς Π.Διαθήκης ἐρευνῇ¹, ἐνθα μάλιστα,

logie (ἐν: EvTh 11, σελ. 289-297), 1952, R.BERNARD, L' image de Dieu d' après Saint Athanase (Th 25), Paris 1952, Π.Χ.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου (Diss), Ἀθῆναι 1954, ἰδίᾳ σελ. 58 ἐξ., Α.ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρι Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθῆναι 1956, H.CROUZEL, Théologie de l' image de Dieu chez Origène (Th 34), Paris 1956, Π.Κ.ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἡ περὶ Ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Θεσσαλονίκη 1957, R.McL.WILSON, The Early History of the Exegesis of Gen 1,26 (ἐν: StPa I, σελ. 420-437) 1957, G.T.ARMSTRONG, Die Genesis in der Alten Kirche. Die drei Kirchenväter (BGBH 4), Tübingen 1962, Η.Δ. ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης (Diss), Ἀθῆναι 1965, ἐν οἷς καὶ πλουσία βιβλιογραφία.

1. Πρὸς τοὺς ἄλλους πρβλ. ἐνταῦθα J.HEHN, Zum Terminus «Bild Gottes» (ἐν: FS E.Sachau, σελ. 36-52), 1915, P.BACHMANN, Der Mensch als Ebenbild Gottes (ἐν: FS L.Ihmels, σελ. 273-279), 1928, W.CASPARI, Imago Dei (ἐν: FS R.Seeberg, τόμ. I, σελ. 197-208), 1929, F.K.SCHUMANN, Imago Dei (ἐν: FS G.Krüger, σελ. 167-180), 1932, G.vonRAD, Die Gottebenbildlichkeit im A.T. (ἐν: ThWNT II, σελ. 387-390), 1935, E.OSTERLOH, Die Gottebenbildlichkeit des Menschen. Eine exegetisch-systematische Untersuchung zu Gen. 1,27 (ἐν: ThVi 1939, σελ. 9-32), 1939, T.C.VRIEZEN, La création de l' homme d' après l' image de Dieu (ἐν: OTS 2, σελ. 87 ἐξ.), 1943, K.L.SCHMIDT, Homo imago Dei im Alten und Neuen Testament (ἐν: Eranos 15, σελ. 149-195), 1947, L.KOEHLER, Die Grundstelle der Imago-Dei-Lehre, Genesis 1,26 (ἐν: ThZ 4, σελ. 16-22), 1948, H.van den BUSSCHE, L' homme créé à l' image de Dieu (Gen. I,26.27) (ἐν: CollG σελ. 185-195), 1948, H.F. LOVELL COCKS, The Divine Image in Man (ἐν: ExpT 62, στ. 43-46), 1949, C.STANGE, Das Ebenbild Gottes (ἐν: ThLZ 74, στ. 79 ἐξ.), 1949, F.MICHAËLI, Dieu à l' image de l' homme. Étude sur la notion anthropomorphe de Dieu dans l' Ancien-Testament (Diss), Neuchâtel-Paris 1950, G.SÖHNGEN, Die biblische Lehre von der Gottebenbildlichkeit des Menschen (ἐν: MThZ 2, σελ. 52-66), 1951, B.BRINKMANN, Geschaffen «nach dem Bilde Gottes» (Gen. 1,26f.; 5,1; 9,6) (ἐν: Wend 2, σελ. 129 ἐξ.), 1951, P.BRUNNER, Der Ersterschaffene als Gottes Ebenbild (ἐν: EvTh 11, σελ. 298-310), 1952, D.CAIRNS, The Image of God in Man, London 1953, H.G.WOOD, Man-Created-in-the-Image-of-God (ἐν: ExpT 68, στ. 165-168), 1957, S.E.LOEWENSTAMM, Man as Image and Son of God (ἐν: Tarbiz 27, σελ. 1-2), 1957 (ἑβραϊστὶ μετ' ἀγγλικῆς περιλήψεως), G.DUNCKER, L' imagine di Dio nell' uomo (Gen. 1,26)—Una somiglianza fisica? (ἐν: Bb 40, σελ. 384-392), 1959, F.HORST, Der Mensch als Ebenbild Gottes (ἐν: ThB 12, σελ. 222-234), München 1961, H.GROSS, Die Gottebenbildlichkeit des Menschen (ἐν: FS Hub.Junker, σελ. 89-100), 1961, F.FESTORAZZI, l' uomo immagine di Dio (ἐν: BO 6, σελ. 105-117), 1964, πρὸς τοὺτοις ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα αἱ ἀνωτέρω (τόμ. ΔΕ', σελ. 242, ὑποσημ. 2) ἀναφερθεῖσαι ἐρμηνεῖαι εἰς τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως, εἰς ἃς προσθετέαι καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν C.F.KEIL, Genesis und Exodus (BC), Leipzig 1878*, A.DILLMANN, Die Genesis (KeH), Leipzig 1886*, H.HOLZINGER, Genesis (KHC), Freiburg/B. Leipzig-Tübingen 1898, ἐπίσης πρβλ. ἐνταῦθα τὰς Θεολογίας τῆς Π.Διαθήκης τῶν Α. DILLMANN, Handbuch der alttestamentlichen Theologie, ἰδίᾳ σελ. 352 ἐξ., E.KÖ-

ὥς καὶ θὰ ἀνέμενέ τις, διευτυπώθησαν τοσαῦται σχεδὸν ἐπόψεις, ὅσοι καὶ οἱ ἐνδιατρίψαντες περὶ τὴν ἔννοιαν τῶν ὅρων τούτων ἐρμηνευταί, οὕτως ὥστε καὶ τὸ ἔργον τῆς ἔστω καὶ περιληπτικῆς αὐτῶν ἐκθέσεως ἐνταῦθα νὰ καθίσταται ἐπίσης ἀνέφικτον, ἅμα δὲ ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ εἶναι ἀλλότριον τοῦ τε σκοποῦ τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας καὶ τῆς ἐν ἀρχῇ διαγραφείσης μεθόδου αὐτῆς. "Ἄλλως τε ἤδη πρό τινων ἐτῶν τὸ κατατοπιστικὸν τοῦτο ἔργον ἀνέλαβέ πως ὁ διαπρεπὴς Γερμανοελβετὸς παλαιοδιαθηκολόγος J.J.Stamm¹, ἰδίᾳ εἰς τὴν τελευταίαν σύντομον μὲν, ἀλλ' ἀρκούντως ἐνημερωτικὴν διατριβὴν τοῦ ὁποίου καὶ προχείρως παραπέμπομεν ἐνταῦθα², ἐπιφυλασσόμενοι ὅμως ὅπως καὶ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρεῦνης ταύτης μνημονεύσωμεν, ἐκεῖ βεβαίως ὅπου κρίνομεν τοῦτο σκόπιμον, ἐνίων τῶν κυριωτέρων καὶ χαρακτηριστικωτέρων συγχρόνων ἐπόψεων.

Κατὰ ταῦτα στοιχοῦντες τῇ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένῃ ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ μεθόδῳ καὶ ἀποφεύγοντες, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ ἐφεξῆς τὰς λεπτομερείας, περιοριζόμεθα αὐστηρῶς εἰς τὴν αὐτοτελῆ ὅπως δῆποτε ἐρευναν τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων **יְהוָה (י) יְמִינָה** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν») κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Π.Διαθήκης. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο δέον ἀπαραιτήτως νὰ διεξάγῃται ὑπὸ τὸ φῶς ἰδίᾳ τῶν σπουδαιότερων συναφῶν ἀνθρωπολογικῶν τῆς Π.Διαθήκης μαρτυριῶν καὶ δὴ καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τοὺς εἰρημένους ὅρους δευτεροκανονικῶν αὐτῆς χωρίων, ὡς

NIG, Theologie des A.T., σελ. 214-223, E.SELLIN, Theologie des A.T., σελ. 56έξ., L.KÖHLER, Theologie des A.T., σελ. 134έξ., P.HEINISCH, Theologie des A.T., σελ. 133έξ., O.PROCKSCH, Theologie des A.T., σελ. 496έξ., E.JACOB, Théologie de l' Ancien Testament, σελ. 135έξ., T.C.VRIEZEN, Theologie des A.T., σελ. 177έξ., P.vanIMSCHOOT, Théologie de l' Ancien Testament, τόμ. II, σελ. 7έξ., W.EICHRODT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 77έξ., G.vonRAD, Theologie des A.T., τόμ. I, σελ. 148έξ., ὡς καὶ τὰ ἔργα τῶν F.DELITZSCH, System der biblischen Psychologie, σελ. 63έξ., J.HEMPEL, Gott, Mensch und Tier im Alten Testament. Mit besonderer Berücksichtigung von Gen 1-3 (ἐν: ZStH 9, σελ. 211-249), 1931, P.HUMBERT, Études sur le récit du paradis et de la chute dans la Genèse (MUN), Neuchâtel 1940, ἰδίᾳ κεφ. V: «L' Imago Dei» dans l'Ancien Testament, σελ. 153-175, J.HERING, Die biblischen Grundlagen des christlichen Humanismus (ATHANT 7), Zürich 1946, ἰδίᾳ σελ. 10έξ., H.SHRADÉ, Der Verborgene Gott. Gottesbild und Gottesvorstellung in Israel und im Alten Orient, Stuttgart 1949, ἰδίᾳ σελ. 24έξ., T.BOMAN, Das hebräische Denken im Vergleich mit dem griechischen, Göttingen-Zürich 1959*, σελ. 84έξ., 92έξ., J.deFRAINÉ, La Bible et l' origine de l' homme (MuL 3), Bruges 1961, ἰδίᾳ σελ. 31έξ., 69έξ. Τέλος προβλ. ἐν προκειμένῳ τὰς ἐργασίας τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 238έξ., ὑποσημ. 8.

1. Die Imago-Lehre von Karl-Barth und die alttestamentliche Wissenschaft (ἐν: FS K.Barth, σελ. 84-98), 1956.

2. J.J.STAMM, Die Gottebenbildlichkeit des Menschen im Alten Testament (ThSt 54), Zürich 1959.

τῆς πρώτης θεοπνεύστου ἐρμηνείας ἀναγομένης εἰς τὸν κύκλον τῆς Π.Διαθήκης, χωρὶς ὅμως ἐν προκειμένῳ νὰ παραθεωρῶνται καὶ τὰ συναφῆ χωρία τῆς Κ.Διαθήκης, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεχίζεται καὶ ὁλοκληροῦται ἡ ὑπερφυσικὴ θεία ἀποκάλυψις.

1. Η ΦΡΑΣΙΣ **יְהוָה עִיכוֹנָה** (ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΗΜΕΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ). Τῆς ἐρεύνης πρὸς διακρίβωσιν τῆς βαθυτέρας ἀνθρωπολογικῆς ἐννοίας τῆς φράσεως **יְהוָה עִיכוֹנָה** (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν) κρίνεται σκόπιμον καὶ ἐνταῦθα, ὅπως προταχθῇ ἡ ἔστω καὶ διὰ βραχέων αὐτοτελὲς φιλολογικὴ αὐτῆς ἐξέτασις, ἂν καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐπίσης ἀπετέλεσεν ἤδη, καὶ ἐπανειλημμένως μάλιστα, ἀντικείμενον ἐπισταμένης σχετικῆς ἐρεύνης καὶ δὴ καὶ θέμα μονογραφιῶν, ἐξ ὧν μνημονευτέα ἐν προκειμένῳ ἰδίᾳ ἢ τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐκ τοῦ νεωτάτου λεξικοῦ αὐτοῦ τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης L. Köhler¹. Ἡ φιλολογικὴ αὕτη ἐξέτασις, σύμφωνος ἄλλως τε πρὸς τὴν ἐν τῇ μετὰ χειρὸς πραγματείᾳ ἀκολουθουμένην μέθοδον, ὑπαγορεύεται ἐνταῦθα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπ' αὐτῆς κυρίως στηρίζονται καὶ κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν οἱ ἐρμηνευταὶ πρὸς διατύπωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου ἐπόψεων αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἐξεταστέα ἐν πρώτοις ἡ σημασία ἐνὸς ἐκάστου τῶν εἰρημένων ὄρων, εἴτα δὲ ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῇ α' θεμελιώδει ἀνθρωπολογικῇ πηγῇ τῆς Π.Διαθήκης.

α) **עִיכוֹנָה**. Ἐκτὸς τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως², ἡ ἐβρ. λέξις **עִיכוֹנָה**, ἥτις ἐν τῷ Μασὼρ. κειμένῳ εὔρηται ἐν συνόλῳ 17κις, ὑπάρχει καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Ἀριθμῶν, Ἰ Σαμουὴλ, Ἠ Βασιλειῶν, Ἠ Χρονικῶν, Ἀμώς, Ἰεζεκιὴλ καὶ τῶν Ψαλμῶν³. Ἀξίον δ' ὑπογραμμίσσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως τῶν σχετικῶν χωρίων, ἐνθα ἀπαντᾷ ἡ οὐχὶ συνήθης ἐβρ. αὕτη λέξις, διαπιστοῦται ὅτι ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι ἀρκούντως σαφής, ἂν καὶ παραλλάσσει ἐκάστοτε ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς χρησιμοποιοεῖται. Ὅπως δὴποτε ἡ ποικίλλουσα σημασία τοῦ **עִיכוֹנָה** διαφαίνεται, νομίζομεν, ἤδη καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', ἥτις καὶ διαφωτίζει τὴν ἐκάστοτε εἰδικωτέραν αὐτοῦ ἐννοίαν. Οὕτω παρὰ τοῖς Ο' τὸ **עִיכוֹנָה**, ἐκεῖ ἐνθα τοῦτο μεταφράζεται⁴, ἀποδίδεται συνήθως μὲν διὰ τοῦ «εἰκῶν»⁵, σπανιώτερον δὲ διὰ τοῦ

1. Die Grundstelle der Imago-Dei-Lehre, Genesis 1,26.

2. Γεν. 1^{26,27} (δὶς), 5⁸, 9⁶.

3. Ἀριθμ. 33⁵², Ἰ Σαμ. 6⁸ (δὶς), 11, Ἠ Βασ. 11¹⁸, Ἠ Χρον. 23¹⁷, Ψαλμ. 39⁷, 73²⁰, Ἀμ. 5²⁶, Ἰεζ. 7²⁰, 16¹⁷, 23¹⁴.

4. Γεν. 1^{27α}, πρβλ. Ἰ Σαμ. 6^{8α,11}.

5. Γεν. 1^{26,27} (δὶς), 5⁸, 9⁶, Ἠ Βασ. 11¹⁸, Ψαλμ. 39⁷, 73²⁰, Ἰεζ. 7²⁰, 16¹⁷, 23¹⁴, πρβλ. Ἰ Σαμ. 6¹¹.

«εἰδωλον»¹ καὶ διὰ τοῦ «ὁμοίωμα»² καὶ ἄπαξ μόνον διὰ τοῦ «τύπος»³. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ ἔβρ. **הַצֶּלֶם** ἀραμαϊκὸν **הַצֶּלֶם**, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπίσης 17κις⁴, ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' σχεδὸν πάντοτε ἐπίσης διὰ τοῦ «εἰκὼν»⁵, ἄπαξ δὲ διὰ τοῦ «μορφή»⁶. Ἡ ἔρευνα τῶν σχετικῶν χωρίων, ἐνθα γίνεται χρῆσις τοῦ ἔβρ. **הַצֶּלֶם** ἢ τοῦ ἀραμ. **הַצֶּלֶם**, ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅρου εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει συγκεκριμένου προτύπου ὑπάρχοντος εἴτε ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἐμπειρίας ἢ καὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπεικόνισις μορφῆς τινος εἴτε διὰ τῆς ζωγραφικῆς⁷ εἴτε διὰ τῆς γλυπτικῆς ἢ καὶ διὰ τῆς πλαστικῆς τέχνης⁸, εἴτα δὲ αὕτη αὕτη ἢ «μορφή»⁹, ἢ «ὄψις»¹⁰ προσώπου τινός. Ἐντεῦθεν διὰ τοῦ **הַצֶּלֶם** δηλοῦται ἐνίοτε καὶ τὸ γνωστὸν ἐκ τοῦ πολυθεϊστικοῦ κόσμου «εἰδωλον», ἥτοι τὸ διὰ λατρευτικὸς σκοποὺς ἄγαλμα ἢ ὁ ἀνδριάς θεότητός τινος¹¹ ἢ καὶ βασιλέως¹², ὅπερ μάλιστα προσδιορίζεται πού καὶ ὡς «χωνευτόν»¹³. Πρὸς τούτοις ὁμῶς διὰ τοῦ **הַצֶּלֶם** ἐμφαίνεται κατ' ἐπέκτασιν ἡ μόνον ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας ἢ καὶ γενικῶς τῆς διανοίας σχηματιζομένη παροδικὴ καὶ δὴ καὶ μὴ πραγματικὴ εἰκὼν, τὸ φάσμα¹⁴.

Θεωροῦντες εἰδικώτερόν πως τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας σημασιολογικὰς παραλλαγὰς τοῦ **הַצֶּלֶם**, δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ εἴπωμεν ὅτι τοῦτο δηλοῖ γενικῶς εἰπεῖν τὴν «εἰκόνα», ἥτις ὁμῶς διακρίνεται ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε ὕψους αὐτῆς, ἐνθεν μὲν εἰς συγκεκριμένην ὕλικὴν εἰκόνα καὶ δὴ εἰς ὁρατὸν καὶ ἀπτὸν

1. Ἀριθμ. 33₆₂, II Χρον. 23₁₇.

2. I Σαμ. 6_{8β}, πρβλ. I Σαμ. 6_{8α}.

3. Ἀμ. 5₂₆.

4. Δαν. 2₃₁ (δὶς)_{19, 23, 34, 85, 31, 23} (δὶς)_{5, 7, 10, 12, 14, 15, 18, 19} †

5. Πρβλ. τὰ ἐν ὑπόσημ. 4 μνημονευόμενα χωρία, πλὴν τοῦ Δαν. 2₃₂, 3₁₉.

6. Δαν. 3₁₉.

7. Πρβλ. Ἰεζ. 23₁₄ («...καὶ εἶδεν ἄνδρας ἐξωγραφημένους ἐπὶ τοῦ τοίχου, εἰκόνας Χαλδαίων, ἐξωγραφημένους ἐν γραφίδι»).

8. Ἀριθμ. 33₆₂, I Σαμ. 6_{8, 11}, II Βασ. 11₁₈, II Χρον. 23₁₇, Ἀμ. 5₂₆, Ἰεζ. 7₂₀, πρβλ. Ἰεζ. 16₁₇, πρὸς τούτοις πρβλ. Δαν. 2₃₁ ἐξ.

9. Δαν. 3₁₉.

10. Οὕτως ἀποδίδεται χαρακτηριστικῶς τὸ **הַצֶּלֶם** ἐν Δαν. 3₁₉ ὑπὸ τῆς μεταφρ.

τοῦ Θεοδοτιανός.

11. Ἀριθμ. 33₆₂, I Σαμ. 6_{8, 11}, II Βασ. 11₁₈, II Χρον. 23₁₇, Ἀμ. 5₂₆, Ἰεζ. 7₂₀.

12. Δαν. 3₁₋₁₈.

13. Ἀριθμ. 33₆₂. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὰ χωρία II Βασ. 11₁₈, II Χρον. 23₁₇, Ἰεζ. 7₂₀ ἐξ., ὡς ἐπίσης καὶ τὴν περὶ τοῦ προφητικοῦ ὄνειρου ἀφήγησιν ἐν Δαν. 2₃₁ ἐξ.

14. Ψαλμ. 39₇, 73₂₀.

ἀνθρώπινον ὑλικὸν τεχνούργημα¹ ἢ πάλιν εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ προσώπου τινός², ἔνθεν δὲ εἰς εἰκόνα πνευματικὴν, συγκεκριμένην ἢ καὶ ἀφηρημένην, ὑπάρχουσιν μόνον εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας, τῆς μνήμης καὶ γενικῶς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας³. Ὑπὸ δὲ τὸ φῶς τῶν δεδομένων τούτων ἐρχόμεθα πλέον εἰς τὴν ἐνδιαφέρουσαν καὶ τὴν παροῦσαν ἐρευναν χρῆσιν τοῦ ὅρου **ἁλῶ** ἐν τοῖς θεολογικοῖς χωρίοις τῆς Γενέσεως⁴, ἐνθα, ὡς γνωστόν, γίνεται λόγος περὶ τῆς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου⁵. Ἡ δ' ἐν προκειμένῳ ζητουμένη ἔννοια τοῦ **ἁλῶ**, δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι, ἐνῶ σαφῶς σχετίζεται ἐν πρώτοις πρὸς τὴν ἀρχικὴν καὶ θεμελιώδη τῆς λέξεως ταύτης σημασίαν, δεδομένου ὅτι καὶ ἐν τοῖς εἰρημένοις θεολογικοῖς χωρίοις ρητῶς ἀναφέρεται συγκεκριμένον καὶ ὑπαρκτὸν πρότυπον τῆς «εἰκόνης», τ.ἔ. ὁ Θεός, οὐχ ἥττον ὅμως ἐμφανίζει, νομίζομεν, στενὴν σχέσιν καὶ πρὸς τὴν κατ' ἐπέκτασιν χρῆσιν τῆς λέξεως ταύτης, ἥτις, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἀφορᾷ γενικῶς εἰπεῖν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πνεύματος, τοῦτο δὲ καθ' ὅσον, συμφώνως πρὸς τὴν μέχρις ἡμῶν παραδεδομένην σειρὰν τοῦ κειμένου τῆς Γενέσεως, ἡ πρώτη μνεῖα τοῦ ὅρου «εἰκὼν Θεοῦ» (**ἰמָגִין אֱלֹהִים**) γίνεται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξαγγελίᾳ τοῦ συγκεκριμένου θείου σχεδίου περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα» (**ἁλῶ**) αὐτοῦ⁶.

Ἐξ ἄλλου δέ, παρὰ τὰς ἀνωτέρω ἐπισημανθείσας σημασιολογικὰς σχέσεις τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου **ἁλῶ** («εἰκὼν») τῶν ἀνθρωπολογικῶν χωρίων τῆς Γενέσεως πρὸς τε τὴν θεμελιώδη καὶ τὴν κατ' ἐπέκτασιν σημασίαν τοῦ **ἁλῶ** καθ' ὅλου, ἢ εἰδικωτέρᾳ αὐτοῦ ἔννοια ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Γενέσεως⁵ παρουσιάζει ἰδιομορφίαν καὶ σαφῆ αὐτοτέλειαν ἔναντι τῶν λοιπῶν σχετικῶν χωρίων, ἐνθα ἀπαντᾷ ἡ λέξις αὕτη. Καὶ τοῦτο, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χωρίοις δὲν πρόκειται περὶ φανταστικῆς, ἀλλὰ περὶ πραγματικῆς καὶ ἤδη ὑπαρχούσης «εἰκόνης», καθοριζομένου μάλιστα καὶ τοῦ συγκεκριμένου αὐτῆς προτύπου, πρὸς τὸ ὁποῖον αὕτη καὶ ἀνταποκρίνεται, ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ τοῦτο ἔχει σπουδαίαν σημασίαν καὶ πρέπει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅτι συμβαίνει ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐρευνῇ, νὰ ἀξιολογηθῇ δεόντως, διότι ἐνταῦθα δὲν γίνεται λόγος περὶ δημιουργίας τῆς «εἰκόνης Θεοῦ» (**ἰמָגִין אֱלֹהִים**), ἥτις ὡς εἴπομεν, ὑπάρχει ἤδη, ὡς ἀκριβῶς καὶ τὸ θεῖον αὐτῆς πρότυπον, ἀλλὰ περὶ κατασκευῆς ὑπ'

1. Ἀριθμ. 33⁵², I Σαμ. 6^{5,11}, II Βασ. 11¹⁸, II Χρον. 23¹⁷, Ἀμ. 5²⁶, Ἰεζ. 7²⁰, 16¹⁷, 23¹⁴, Δαν. 3^{1,45}.

2. Δαν. 3¹⁰.

3. Ψαλμ. 39⁷, 73²⁰.

4. Γεν. 1^{26,27,53,96}.

5. Γεν. 1^{26,27,96}.

6. Γεν. 1²⁶.

αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, προτύπου δὲ τῆς «εἰκόνης» (𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓) αὐτοῦ, νέου κτίσματος, ἔχοντος ὡς πρότυπον τὴν θεῖαν αὐτοῦ «εἰκόνα» (𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓)¹. Ἐντεῦθεν ἔργον τῆς ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ περαιτέρω ἐρεύνης εἶναι ἢ κατὰ τὸ δυνατόν διακρίβωσις καὶ ὁ ἐπὶ τῇ βάσει ἀπάντων τῶν σχετικῶν δεδομένων προσδιορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς «εἰκόνης Θεοῦ» (𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓 𐤕𐤗𐤓𐤕), ὡς τοῦ προτύπου συμφώνως πρὸς τὸ ὅποῖον ἐδημιουργήθη ὁ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓 𐤕𐤗𐤓𐤕) ἄνθρωπος. Ὁ δὲ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ θεολογικοῦ ὅρου 𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓 𐤕𐤗𐤓𐤕 («κατ' εἰκόνα Θεοῦ») ἐν τοῖς ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις Γεν. 126,27,96 θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐξακριβώσιν καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ σχετικοῦ χωρίου Γεν. 53, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ «κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ» (𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓 𐤕𐤗𐤓𐤕) γεννήσεως τοῦ Σήθ.

β) 𐤕𐤗𐤓𐤕. Συνηθέστερόν πως τοῦ προηγηθέντος 𐤀𐤋𐤍𐤏𐤓 εἶναι ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ τὸ 𐤕𐤗𐤓𐤕², ὅπερ, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως³, ἀπαντᾷ κυρίως μὲν παρ' Ἰεζεκιήλ⁴, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις τῆς Π.Διαθήκης⁵. Καὶ τῆς λέξεως ταύτης ἡ ἐννοια καὶ δὴ καὶ αἱ ἐκάστοτε σημασιολογικαὶ αὐτῆς παραλλαγαὶ διαγράφονται, νομίζομεν, ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', ἔνθα τὸ 𐤕𐤗𐤓𐤕 μᾶλλον ἐπιτυχῶς ἀποδίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν διὰ τοῦ «ὁμοίωμα»⁶, σπανιώτερον δὲ διὰ τοῦ «ὁμοίωσις»⁷, ἐνῶ ἅπαξ ἀποδίδεται τοῦτο διὰ τε τοῦ «ὁμοία»⁸ καὶ κατ' ἐννοιαν διὰ τοῦ «ιδέα»⁹ ἢ διὰ τοῦ «εἰκὼν»¹⁰. Προσεκτικῇ δ' ἐξέτασις τῶν ἐκτὸς τῆς Γενέσεως¹¹ εἰκοσιδύο περιπτώσεων, ἔνθα ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ἀπαντᾷ τὸ 𐤕𐤗𐤓𐤕, δεικνύει ὅτι ἡ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης αὐτοῦ σημασία εἶναι τὸ

1. Εἰς παρομοίαν διαπίστωσιν κατέληξεν ἡδὴ ὁ ἑλληνιστὴς Ἰουδαῖος Φίλων, ἀσχέτως βεβαίως πρὸς τὰς περαιτέρω ἐπόψεις αὐτοῦ (πρβλ. ἐν προκειμένῳ J.JERVELL, μν. ἔργ., σελ. 53έξ., 56έξ. κλπ.), εἴτα δὲ ἰδίᾳ ὁ Γρηγόριος Νύσσης (πρβλ. προχείρως ἐν ταῦθα Η.Δ.ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, μν. ἔργ., σελ. 63έξ.).

2. Ἡ ἐβραϊκὴ αὕτη λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ 25κις.

3. Γεν. 1_{26,51,8}.

4. Ἰεζ. 1_{5(δὶς),10,18(;) ,16,22,28(τρίς),28,8,10,10,21,22,23,15}.

5. Οὕτως ἐν Π Βασ. 16₁₀, Π Χρον. 4₈, Ψαλμ. 58₅, Ἠσ. 13₄, 40₁₈, Δαν. 10₁₆.

6. Π Βασ. 16₁₀, Π Χρον. 4₈, Ἠσ. 40₁₈, Ἰεζ. 1_{5(δὶς),16,22,28(τρίς),28,10,10,21,23,15}, πρβλ. Ἰεζ. 8_{2,10,11}, ἔνθα οἱ Ο' ἀποδίδουν τοῦτο ἡμοῦ μετὰ τοῦ 𐤕𐤗𐤓𐤕.

7. Γεν. 4₂₆, Ψαλμ. 58₅, Ἰεζ. 1₁₀, 10₂₂, Δαν. 10₁₈.

8. Ἠσ. 13₄.

9. Γεν. 5₈.

10. Γεν. 5₁.

11. Π Βασ. 16₁₀, Π Χρον. 4₈, Ψαλμ. 58₅, Ἠσ. 13₄, 40₁₈, Ἰεζ. 1_{5(δὶς),10,18(;) ,16,22,28(τρίς),28,8,10,10,21,22,23,15}, Δαν. 10₁₆.

ὁμοίωμα, ἡ ἀπομίμησις ἢ καὶ τὸ ἀντίγραφον¹. Ἐντεῦθεν κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἑβρ. αὕτη λέξις ἐκφράζει ἔστιν ὅτε τὸ ὡσάν, ὡς². Περαιτέρω δ' ἐν τῇ προφητικῇ ὁρολογίᾳ τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δανιήλ, τὸ **תִּמְנָה** προσλαμβάνει τὴν σημασίαν τοῦ μορφῇ, ὅψις, ἐμφάνις³ καὶ δὴ δηλοῖ ἐπίσης τὴν αὐτὴν μορφὴν⁴. Τέλος κατανατᾶ νὰ χρησιμοποιῇται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὡς τι ὁμοιάζον πρὸς τι⁵.

Ὅθεν ἔχομεν ἐν προκειμένῳ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, γενικῶς εἰπεῖν, ἡ σημασία τοῦ **תִּמְנָה** εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ρίζαν αὐτοῦ, ἥτις, ὡς γνωστόν, εἶναι τὸ ρῆμα **תָּמַן** (I). Τὸ ρῆμα τοῦτο, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐννοιολογικὴ σχέσις πρὸς τὸ **תִּמְנָה** δέον ἐνταῦθα νὰ ὑπογραμμισθῇ, ἐν τῇ διαθέσει Καλ⁶ σημαίνει ὁμοιάζω⁷ πρὸς ἕτερόν τι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σαφῶς καθοριζόμενον ἀντικείμενον, ὅπερ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ πρότυπον τοῦ ὑποκειμένου τοῦ **תָּמַן** (I)· ἡ δ' ἐννοία τοῦ ὑποκειμένου προσδιορίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑφισταμένης σχέσεως ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸ πρότυπον. Κατὰ ταῦτα διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος **תָּמַן** (I) εἶναι πάντοτε ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ ὑπαρξίς, πλὴν τοῦ ὑποκειμένου, ἥτοι τοῦ ὁμοιάζοντος, καὶ τοῦ ἀντικείμενου, δηλ. τοῦ προτύπου, πρὸς ὃ ὁμοιάζει τὸ ὑποκείμενον, διότι ἡ ἀπουσία τοῦ ἀντικείμενου, ὡς ἀκριβῶς καὶ τοῦ ὑποκειμένου, καθιστᾷ τὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος **תָּמַן** (I) ἄσκοπον. Εὐλογον δ' εἶναι ὅτι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἡ ἐκάστοτε ζητούμενη φύσις, τὸ εἶδος, ἡ μορφή, αἱ ιδιότητες, ἡ ποιότης κλπ. τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος **תָּמַן** (I) προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς ἐκάστοτε φύσεως, τοῦ εἶδους, τῆς μορφῆς, τῶν ιδιοτήτων, τῆς ποιότητος κλπ. τοῦ δεδομένου ἀντικείμενου, ὡς τοῦ προτύπου τῆς καθοριζομένης ὁμοιότητος. Ἄρα ἐξ ἴσου πρὸς τὴν παρουσίαν ἀντικείμενου κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος **תָּמַן** (I), θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἡ ὑπαρξίς ποιᾶς τινὸς σχέσεως ἢ καὶ δυνατότητος ὁμοιότητος καὶ ἀναλογίας μεταξὺ ἀντικείμενου ἢ προτύπου καὶ ὑποκειμένου, διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης σχέσεως, οὐδεὶς λόγος περὶ ὁμοιότητος δύναται νὰ γίνῃ⁸. τὰ αὐτὰ δὲ βεβαίως ἰσχύουν καὶ προκειμένου περὶ τοῦ **תִּמְנָה**⁹.

1. Οὕτω πρβλ. II Βασ. 16₁₀, II Χρον. 4₈, Ἡσ. 40₁₈, Ἰεζ. 23₁₅.

2. Ψαλμ. 58₆, Ἡσ. 13₄.

3. Ἰεζ. 1₈, 10₂₂, 26₁₂₈, 8₂, 40_{21, 22}, Δαν. 10₁₈.

4. Ἰεζ. 1₁₈, 10₁₀.

5. Ἰεζ. 1₈, 26₁, 40₁.

6. Ψαλμ. 89₇, 102₇, 144₁, Ἀσμ. 2₈, 11₇, 7₈, 8₁₄, Ἡσ. 1₈, 46₆, Ἰεζ. 31_{2, 8} (δὲς), 11₈.

7. Πρβλ. Ψαλμ. 49_{18, 21}, ἐνθα ἀντὶ **תִּמְנָה** ἀνάγνωθι **תָּמַן**, συμφώνως καὶ πρὸς τοὺς Ο', οἵτινες ὁρθῶς ἀναγινώσκουν τὴν διάθεσιν Νιφάλ τοῦ **תָּמַן** (I), ἀντὶ τοῦ **תָּמַן** (II).

8. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ἐν προκειμένῳ χωρὶα τινὰ, ἐνθα γίνεται χρῆσις τοῦ **תָּמַן** (I) (Ψαλμ. 89₇, Ἡσ. 40₂₅, 46₆), ἀλλὰ καὶ τοῦ **תִּמְנָה** (Ἡσ. 40₁₈), ἐνθα ἐκφράζεται τὸ ἀνέφικτον τῆς ὁμοιώσεως.

9. Ἀξία ὑπογραμμισεως εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ο' χαρακτηριστικὴ ἀπόδο-

Ἐχοντες νῦν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐκτὸς τῆς Γενέσεως χωρία τῆς Π.Διαθήκης¹, ἔνθα ἀπαντᾷ τὸ **תְּמִינָה**, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἔννοια αὐτοῦ ἀναφέρεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα ἐνὸς περιγραφομένου ἀντικειμένου πρὸς ἕτερόν τι συγκεκριμένον ἀντικείμενον. Ἐτι δ' ὅμως καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ ἐξωτερικῆς ὁμοιότητος δὲν φαίνεται ὅτι ἰσχύουν καὶ προκειμένου περὶ τῶν τριῶν², ἡ τουλάχιστον τῶν δύο³ χωρίων τῆς Γενέσεως⁴, ἔνθα τὸ **תְּמִינָה** εὗρηται ἀναμφιβόλως ὡς τεχνικὸς ἀνθρωπολογικὸς ὅρος, ἡ ἔννοια τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἐν προκειμένῳ τοσοῦτον σαφές, ὡς θέλουν πολλοὶ τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν⁵, δεδομένου ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου ἐνταῦθα διαφέρει τῶν λοιπῶν περιπτώσεων, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐξ ὅλης τῆς Π.Διαθήκης ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐν τοῖς χωρίοις Γεν. 126 καὶ Γεν. 51 ὁ Θεὸς ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον τῆς «ὁμοιώσεως» (**תְּמִינָה**) τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς. Καὶ μόνον δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐμβάλλει εἰς σοβαρὰς σκέψεις περὶ τοῦ κατὰ πόσον, ὡς συνήθως συμβαίνει σήμερον, τὰ ἐκτὸς τῆς Γενέσεως σχετικὰ χωρία καὶ δὴ ἐκεῖνα ἐνὸς τῶν σχετικῶς νεωτέρων βιβλίων τῆς Π.Διαθήκης, ὡς εἶναι τὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἔνθα μάλιστα τὸ **תְּמִינָה** καταντᾷ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἰδιάζων, τρόπον τινά, τεχνικὸς προφητικὸς ὅρος διὰ

σις τοῦ **תְּמִינָה** (I) ὅτε μὲν διὰ τοῦ «ὁμοιωῶ» (Ψαλμ. 89₇, 102₇, 144₄, Ἀσμ. 2₁₇, 7₈, 8₁₄, Ἡσ. 1₉, 46₈, Ἰεζ. 31_{2, 8β, 11β} κλπ., ὅτε δὲ διὰ τοῦ «ὁμοίᾳ» (Ἰεζ. 31_{8α}) κλπ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπισημαίνει ἄπαξ ἔτι τὴν ὑφισταμένην ἐννοιολογικὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ **תְּמִינָה** (I) καὶ τοῦ **תְּמִינָה**.

1. Πρβλ. ἀνωτέρω. σελ. 210, ὑπόσημ. 11.

2. Γεν. 1₂₈, 5_{1, 8}.

3. Γεν. 1₂₆, 5₁.

4. Ἐκ τῶν συγχρόνων ἰδίᾳ οἱ P.HUMBERT (μν. ἔργ.) καὶ L.KÖHLER (Die Grundstelle der Imago-Dei-Lehre, Genesis 1,26) καταλήγουν εἰς τὸ παλαιόν, βιβλικὸν δὲ ἀβάσιμον συμπέρασμα ὅτι τὸ **תְּמִינָה** («ὁμοίωσις») ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὴ εἰς τὴν ὁρίαν αὐτοῦ σῶμα. Ἀλλὰ καὶ ὁ C.vonRAD (Die Gottesebenbildlichkeit im A.T., σελ. 388ἑξ.) ὑποστηρίζει τὰ ἑξῆς: «Die Gottesebenbildlichkeit liegt weder in der »Persönlichkeit« des Menschen noch in dem »freien Ich« noch in der »Würde des Menschen« noch im »freien Gebrauch der moralischen Anlage«. Soll schon mit einer Alternative geistig/leiblich gearbeitet werden, so muss man sich allerdings entscheiden, die Gottesebenbildlichkeit des Menschen vornehmlich leiblich zu verstehen. Freilich nicht im Sinne eines rückläufigen Spekulierens über Gottes Gestalt und Leiblichkeit, aber doch im Sinn eines Hinweises auf die dem Menschen eignende Elohimnatur». Σύντομον ἀνασκόπησιν τῶν ποικίλων ἐπόψεων τῆς παλαιοδιαθητικῆς ἐρεύνης πρβλ. ἐν J.J.STAMM, Die Gottesebenbildlichkeit..., ἰδίᾳ σελ. 8ἑξ.

5. Ἵνα μὴ εἴπωμεν σχεδὸν ἀπαντες οἱ ἐρευνηταί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ W.EICHRÖDT (μν. ἔργ.), ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς P.vanIMMSCHOOT (μν. ἔργ.).

τὴν περιγραφὴν τῶν ὁράσεων καὶ τῶν λοιπῶν προφητικῶν βιωμάτων τοῦ Ἰεζεκιήλ, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσουν τὴν μοναδικὴν βάσιν καὶ τὸν ἀποκλειστικὸν γνώμονα πρὸς κατανόησιν τῆς βαθυτέρας καὶ δὴ καθαρῶς ἀνθρωπολογικῆς ἐννοίας τοῦ **ἡμῶν** ἐν τοῖς περὶ ὧν ἐν προκειμένῳ ὁ λόγος χωρίοις τῆς Γενέσεως.

Τὴν δὲ πρώτην καὶ ἀρκούντως σαφῆ, θὰ ἐλεγέ τις, προειδοποίησιν περὶ τῆς μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων ἀνθρωπολογικῶν χωρίων τῆς Γενέσεως¹ καὶ τῶν λοιπῶν² ὑφισταμένης πράγματι ἐννοιολογικῆς διαφορᾶς εὐρίσκομεν ἤδη ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', ἐνθα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μεταφράστου καὶ τῶν τριῶν χωρίων τὸ **ἡμῶν** ἀποδίδεται ἐκάστοτε διαφόρως, καὶ δὴ οὐ μόνον ἄλλως ἐν τῷ κεφ. 1 («ὁμοίωσις») καὶ ἐν τῷ κεφ. 5, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. 5 ἄλλως ἐν τῷ στίχῳ 1 («εἰκὼν») καὶ ἄλλως ἐν τῷ στίχῳ 3 («ιδέα»). Ὅσα δηλ. ἀνθρωπολογικὰ χωρία, τοσαῦται καὶ ἀποδόσεις τοῦ **ἡμῶν** ὑπὸ τῶν Ο'. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀποκτᾷ τὴν προσήκουσαν βαρύτητα, ἐὰν ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ ἐν τοῖς λοιποῖς σχετικοῖς τῆς Π.Διαθήκης χωρίοις καὶ προφανῶς ὑπὸ διαφόρων ἐκάστοτε ἢ τοῦλάχιστον πλειόνων μεταφραστῶν τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων τῆς Π.Διαθήκης σχεδὸν ὁμοιόμορφος ἐν πολλοῖς ἀπόδοσις τοῦ **ἡμῶν** παρὰ τοῖς Ο'.

Κατὰ ταῦτα, μεθ' ὅσα ἤδη ἐξετέθησαν, προκειμένου νὰ καθορισθῇ ἡ σημασία καὶ δὴ καὶ ἡ βαθυτέρα ἐννοία τοῦ **ἡμῶν** ἐν τοῖς εἰρημένοις ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις τῆς Γενέσεως εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, ἵνα πρωτίστως³ ληφθῇ καὶ ἐνταῦθα σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ φύσις τοῦ δεδομένου προτύπου, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἀσφαλῆ βάσιν καὶ τὸν ἀποκλειστικὸν γνώμονα πρὸς διακρίβωσιν τοῦ τε εἴδους τῆς «ὁμοιώσεως» (**ἡμῶν**) καὶ τῆς φύσεως τοῦ ζητουμένου ὑποκειμένου-αὐτῆς. Δεδομένου-δ' ὅτι-ρητῶς ἐν προκειμένῳ ἀναφέρεται ὡς τὸ ὑποκείμενον μὲν τῆς «ὁμοιώσεως» (**ἡμῶν**) ὁ ἄνθρωπος γενικῶς, ὡς τὸ πρότυπον δέ, εἰς τὰς δύο τῶν ἐνδιαφερουσῶν τὴν παροῦσαν ἐρευναν περιπτώσεων⁴, ὁ Θεός, αὐτοῦ ἡ φύσις προσδιορίζει οὐ μόνον τὸ εἶδος τῆς «ὁμοιώσεως» (**ἡμῶν**)-ὡς ἐσωτέρας καὶ καθαρῶς πνευματικῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν σχέσει «ὁμοιώσεως» (**ἡμῶν**)-ἐπίσης ὡς ἐσωτέραν καὶ καθαρῶς πνευματικὴν. Ἐντεῦθεν, νομίζομεν, εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἀνωτέρω ἐπισημανθεῖσα διάφορος ἐκάστοτε ἐν τοῖς ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις ἀπόδοσις τοῦ **ἡμῶν** ὑπὸ τῶν Ο', ἀποφευγόντων, ὡς γνωστόν, τοὺς

1. Γεν. 1²⁸, 5^{1, 3}.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 210, ὑποσημ. 11.

3. Διαφωτιστικὰ εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τὰ χωρία Ψαλμ. 89⁷, Ἦσ. 40^{18, 25}, 46⁸ κλπ.4. Γεν. 1²⁸, 5¹.

άνθρωπομορφισμούς, ὅτε μὲν προσφυέστατα διὰ τοῦ «ὁμοίωσις»¹, ὅτε δὲ διὰ τοῦ «εἰκὼν»² καὶ τέλος, ἐκεῖ ἔνθα πρότυπον εἶναι οὐχὶ πλέον ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ Ἀδάμ, διὰ τοῦ «ιδέα»³ ἢ «εἰδέα»⁴. Ἡ δ' ἐν προκειμένῳ ποικιλία τῶν ἀποδόσεων ὑποδεικνύει τὴν προσπάθειαν τῶν Ὁ', ἵνα διαφωτίσουν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν βαρυσήμαντον ἔννοιαν τῶν δύο πρώτων ἀνθρωπολογικῶν χωρίων καὶ δὴ τοῦ πρώτου καὶ θεμελιώδους, ὑποβοηθοῦντες ἅμα καὶ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ.

γ) **נְתַתְּנוּ (י) נִמְצָא**. Ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ θεωροῦμεν ἀναγκαῖον ἵνα, ἔστω καὶ διὰ βραχέων, ἐξετασθῇ ἄφ' ἐνὸς μὲν ἢ ἐν τοῖς ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις θέσις τῶν ὥρων **נִמְצָא** καὶ **נְתַתְּנוּ** καὶ δὴ ἡ ἐκεῖ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, ἄφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἐκάστοτε ἐν τῷ κειμένῳ σύνδεσις αὐτῶν μετὰ προθέσεων. Οὕτως ἐν ἀνθρωπολογικῇ ἐννοίᾳ οἱ ὅροι **נִמְצָא** καὶ **נְתַתְּנוּ** ἀπαντοῦν, ὡς γνωστόν, δις μὲν ὁμοῦ⁵, τετράκις δὲ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ἥτοι τρις μὲν τὸ **נִמְצָא**, ἅπαξ δὲ τὸ **נְתַתְּנוּ**⁷. Ὅπως δὴποτε δὲ ἡ παρουσία τῶν δύο τούτων ὥρων καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τῆς Π. Διαθήκης, ἐκτὸς τοῦ πρώτου, καὶ καθ' ὁμόθυμον γνώμην κυρίου καὶ θεμελιώδους ἐν προκειμένῳ ἀνθρωπολογικοῦ χωρίου Γεν. 126, κέκτηται μὲν ἑναντι τῆς ἐν Γεν. 126 πρώτης αὐτῶν μνείας δευτερεύουσιν σημασίαν, εἶναι ὅμως, πρὸς τοῖς ἄλλοις, χρήσιμος ἰδίᾳ διὰ τὴν πληρεστέραν ἀποσαφήνισιν τῆς ἐννοίας τοῦ εἰρημένου πρώτου καὶ ἀπὸ πάσης ἐπόψεως σπουδαιότερου χωρίου Γεν. 126. Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῷ κυρίῳ τούτῳ ἀνθρωπολογικῷ χωρίῳ θέσιν τῶν ὥρων **נִמְצָא** καὶ **נְתַתְּנוּ**, ἥτις καὶ συνυφαίνεται μετὰ τῆς σχέσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὥρων πρὸς ἀλλήλους, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, μεθ' ὅσα ἤδη ἀνωτέρω διεπιστώθησαν κατὰ τὴν λεξικογραφικὴν ἐξέτασιν τῶν ὥρων τούτων⁸, παρὰ τὰς γενικῶς σχεδὸν κρατούσας σήμερον περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἐπόψεως τῶν ἐρευνητῶν, οἱ ὅροι **נִמְצָא** καὶ **נְתַתְּנוּ** δὲν εἶναι, νομίζομεν, οὔτε ταυτόσημοι⁹, δηλ. δὲν ἔχομεν ἐν

1. Γεν. 126.

2. Γεν. 51.

3. Γεν. 53.

4. Κατὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸν Κώδικα. Ἐφιστῶμεν ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν σημασιολογικῶν παραλλαγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ὅρου «ιδέα», «εἰδέα».

5. Γεν. 126 (**נִמְצָא נְתַתְּנוּ**), 53 (**נִמְצָא נְתַתְּנוּ**).

6. Γεν. 127α (**נִמְצָא**) καὶ Γεν. 127β, 9 (**נִמְצָא**).

7. Γεν. 51 (**נְתַתְּנוּ**).

8. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 207ξ. καὶ σελ. 210ξ.

9. Οὕτω, πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὴν χαρακτηριστικὴν παρατήρη-

προκειμένῳ σχῆμα ἐν διὰ δυοῖν, οὔτε πάλιν ἡ ἔννοια τοῦ πρώτου, τ.ξ. τοῦ **חֲלָצַ** ἐπεξηγεῖται περιοριζομένη πρὸς ἄρσιν πάσης παρερμηνείας διὰ τοῦ δῆθεν ἐπέχοντος θέσιν γλώσσης¹ καὶ διασαφήσεως καὶ δίκην μετριάσμου² ἀκολουθοῦντος **חֲלָצַ**³. Ὑπενθυμίζομεν δ' ὅσα ἐν τοῖς πρόσθεν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο θεμελιωδῶν πηγῶν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης ἐλέχθησαν περὶ τῆς θεολογικῆς ἀκριβείας τῆς διατυπώσεως ἐν τῇ α' διηγῆσει καὶ τῆς λακωνικῆς αὐτῆς λιτότητος⁴, ἅτινα οὐδόλως εὐνοοῦν τὰς ὡς ἄνω περὶ ἐπαναλήψεως ἢ ἐπεξηγήσεως καὶ μετριάσμου ὑποθέσεις τῶν ἐρμηνευτῶν.

Καὶ περαιτέρω ὁμως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἤδη γενομένης συντόμου λεξικογραφικῆς ἐξετάσεως τῶν εἰρημένων δύο ὅρων⁵, δικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι οὐδὲν περιθώριον ταυτίσεως ἢ καὶ οἰασδήποτε παρανοήσεως ἀφήνει ἡ σημασία ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὁρων τούτων, ἐφ' ὅσον ἡ ἔννοια αὐτῶν εἶναι διάφορος καὶ δῆ, γενικῶς εἰπεῖν, τὸ **חֲלָצַ** («εἰκῶν») ἀναφέρεται εἰς τι μᾶλλον συγχεκριμένον ἔναντι τοῦ **חֲלָצַ** («ὁμοίωσις»), ὅπερ ἐν σχέσει πρὸς τὸ **חֲלָצַ** («εἰκῶν») ἀφορᾷ εἰς τι ἀφηρημένον ἢ καὶ ἐν πολλοῖς ἀόριστον⁶. Ὅθεν εὐλόγως τίθενται ἐν προκειμένῳ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: Πῶς εἶναι δυνατόν ἐν τινι χωρίῳ

σιν ἤδη τοῦ C.F.KEIL (μν. ἔργ., σελ. 23) «vielmehr mit den alten luth. Theologen beide Worte für synonym zu halten und nur zur stärkern Hervorhebung des Gedankens verbunden seien: »ein Bild das uns gleich sei« (Luther)...», ὡς ἐπίσης τὴν ἀνάλογον θέσιν τοῦ A.DILLMANN (Genesis, σελ. 30): «Unsere Ähnlichkeit, drückt denselben Sinn aus, nur abstrakter, und soll das **חֲלָצַ** nicht abschwächen, sondern cumulirend den Gedanken nachdrücklicher hervorheben». Πρβλ. ἐπίσης H.HOLZINGER, μν. ἔργ., σελ. 44 κλπ.

1. Πρβλ. ἐνταῦθα τὴν τοιαύτην-θέσιν τοῦ E.K.ÖNIG, Die-Genesis, σελ. 159 ἐξ., ἐνθα καὶ ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτοῦ.

2. Τὴν ἰδίαν ὑπὸ τῶν συγχρόνων παλαιοδιαθηκολόγων P.HUMBERT (μν. ἔργ.) καὶ L.KÖHLER (ἐνθ' ἄν.) ὑποστηρικθεῖσαν ἔποψιν ταύτην συμμερίζονται σχεδὸν ἀπαντες οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταί, μὴδὲ τοῦ τε συντηρητικοῦ W.EICHRODT (μν. ἔργ.) καὶ τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ P.vanIMSCHOOT (μν. ἔργ.) ἐξαίρουμένων.

3. Αἱ προμνημονευθεῖσαι ἐπόψεις, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς προτεσταντικῆς ἐρμηνευτικῆς, σιωπηρῶς δὲ υἱοθετήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐρμηνευτῶν, οὐδόλως εἶναι, νομίζομεν, ἀνεπηρέαστοι ἐκ τῆς περὶ ἀνθρώπου προτεσταντικῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ σύμμορφοι πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς (προχέτως πρβλ. ἐνταῦθα X.ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ, Συμβολικὴ ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθῆναι 1930², σελ. 174 ἐξ.).

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 245 ἐξ.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 207 ἐξ. καὶ σελ. 210 ἐξ.

6. Ἀσχετὸς πρὸς τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὅποια καταλήγει οὗτος, τὸ αὐτὸ δέχεται καὶ ὁ O.PROCKSCH (Genesis σελ. 448): «**חֲלָצַ** und **חֲלָצַ** deuten auf zwei Seiten eine konkrete und eine abstrakte». Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ Theologie des A.T., σελ. 496, ὑπόσημ. 2.

διακρινομένῳ διὰ τὴν λακωνικότητα καὶ τὴν ἀκριβολόγον θεολογικὴν αὐτοῦ διατύπωσιν, ὡς εἶναι τὸ θεμελιῶδες χωρίον Γεν. 126, ἡ ἔννοια σαφοῦς τινὸς λέξεως, οἷα εἶναι τὸ **ἡλῶ** («εἰκῶν»), νὰ ἀποσαφηνίζηται καὶ διαφωτίζηται μόνον δι' ἄλλης, δηλ. τοῦ **ἡλῶ** («ὁμοιώσεις»), ἂν μὴ ἦσσανος, τοῦλάχιστον τῆς αὐτῆς σαφηνείας, κατὰ τινος δὲ καὶ συνωνύμου; Καὶ πάλιν πῶς εἶναι δυνατόν νὰ περιορίζηται καὶ νὰ μετριάζηται ἡ ἔχουσα μᾶλλον συγκεκριμένην ἔννοιαν λέξις **ἡλῶ** («εἰκῶν») ὑπὸ τῆς ἐχούσης, ἐν σχέσει πρὸς αὐτήν, μᾶλλον ἀφηρημένην καὶ δὴ καὶ ἀόριστον ἔννοιαν λέξεως **ἡλῶ** («ὁμοιώσεις»). τοῦτο δὲ ὑπὸ ἀριστοτέχνου καὶ πεπαιδευμένου ἱεροῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ θεολόγος συντάκτης τοῦ πρώτου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως, συγγραφέως προτιθεμένου οὐχὶ βεβαίως νὰ συσκοτίσῃ ἢ νὰ ἀφήσῃ ἐν συγχύσει τὸν ἀναγνώστην τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ διαφωτίσῃ καὶ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἀκουσίας παρερμηνείας;

Πέρα ὅμως τῶν εὐλόγων τούτων ἐρωτημάτων, ὡς ἀνυπερβλητον, καθ' ἡμᾶς, ἐμπόδιον ὀρθοῦται κυρίως τὸ γεγονός, ὅτι τὸ **ἡλῶ** καὶ τὸ **ἡλῶ**, οὐχὶ βεβαίως ἐκ τετρακίς¹ ἐπαναλαμβανομένης ἀβλεψίας καὶ δὴ οὐχὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ, ὡς θέλομεν κατωτέρω διαπιστώσει, λελογισμένως, ἀπαντοῦν συνηθέστερον κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων καὶ μάλιστα δις ἐν διαφορετικῇ ἐνότητι². Πῶς ἄρα γε ἐξηγεῖται ἡ τοιαύτη μεμονωμένη χρῆσις τοῦ **ἡλῶ** ἄνευ τοῦ ἀποσαφηνίζοντος καὶ δὴ, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρανοήσεως, περιορίζοντος δίκην μετριασμοῦ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ **ἡλῶ**, πολλῶ δὲ μᾶλλον πῶς δικαιολογεῖται ἡ χρῆσις μόνης τῆς ἐπεξηγήσεως καὶ τοῦ μετριαστικοῦ **ἡλῶ**, μάλιστα δ' ἐν ἀρχῇ νέας καὶ σπουδαίας ἐνότητος, ὡς εἶναι τὸ Γεν. 51 ἐξ. "Ἄλλως τε ἐπειδὴ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταὶ ὑποστηρίζουν μετ' ἐπιμονῆς ὅτι τὸ **ἡλῶ** ἀποτελεῖ μετριασμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ **ἡλῶ**, θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐρμηνευτῶν παραθεωρεῖται, ὡς μὴ ὠφελε, τὸ γεγονός ὅτι ἡδὴ τὸ «κατ' εἰκόνα» (**ἡλῶ**), ὡς διεπιστώθη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ³, ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀρκούντως σαφῆ μετριασμὸν οὐ μόνον ἐν τῇ χρήσει τῆς προθέσεως **κατὰ** («κατά»), περὶ ἧς καὶ κατωτέρω ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τὸ ἐνδιαφέρον τὴν παροῦσαν ἔρευναν θεμελιῶδες ἀνθρωπολογικὸν χωρίον Γεν. 126 δὲν ὁμιλεῖ περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου,

1. Πρόκειται περὶ τῶν περιπτώσεων Γεν. 1, 21β, 9, 27β, 28β, 30β, 31β, 32β, 33β, 34β, 35β, 36β, 37β, 38β, 39β, 40β, 41β, 42β, 43β, 44β, 45β, 46β, 47β, 48β, 49β, 50β, 51β, 52β, 53β, 54β, 55β, 56β, 57β, 58β, 59β, 60β, 61β, 62β, 63β, 64β, 65β, 66β, 67β, 68β, 69β, 70β, 71β, 72β, 73β, 74β, 75β, 76β, 77β, 78β, 79β, 80β, 81β, 82β, 83β, 84β, 85β, 86β, 87β, 88β, 89β, 90β, 91β, 92β, 93β, 94β, 95β, 96β, 97β, 98β, 99β, 100β. ἔνθα ἀπαντᾷ μόνον τὸ **ἡλῶ** καὶ Γεν. 5, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100. ἔνθα εὑρεθῇ μόνον τὸ **ἡλῶ**.

2. Γεν. 5, καὶ Γεν. 9.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 209 ἐξ.

ὡς «εἰκόνας Θεοῦ» (םִּהְיָא לְפָנֵי), ἀλλὰ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (םִּהְיָא לְפָנֵי דֵּי אֱלֹהִים), ἦτοι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου σαφῶς παρεμβάλλεται τὸ πρότυπον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅποῖον εἶναι ἡ «εἰκὼν Θεοῦ» (םִּהְיָא לְפָנֵי דֵּי אֱלֹהִים). Πρὸς τί λοιπὸν ὁ δευτέρος καὶ τοσαύτας ἐρμηνείας καὶ παρανοήσεις ἐπιδεχόμενος μετριασμός διὰ τῆς χρήσεως τοῦ «ὁμοίωσις» (תְּהוּמָה);

Ἄς ἔλθωμεν ὅμως καὶ εἰς τὸ προκαλέσαν μακρὰς συζητήσεις καὶ δὴ καὶ παρερμηνείας χωρίον Γεν. 53, ἐνθα, ὡς γνωστόν, ἔχομεν τὴν δευτέραν, ἅμα δὲ καὶ τελευταίαν συμπαραθέσιν τῶν ὅρων לְפָנֵי καὶ תְּהוּמָה. Ἐν πρώτοις εἶναι ἄξιον ὑπογραμμίσσεως ἡδη ἐνταῦθα, ὅτι, ὡς θέλομεν καὶ εἰδικώτερον κατωτέρω ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ διαπιστώσει, ἡ ἀληθὴς ἐννοια τοῦ χωρίου τούτου εἶναι, νομίζομεν, διάφορος τῆς ἔτι καὶ σήμερον μετ' ἐπιτάσεως ὑποστηριζομένης ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐφ' ὅσον βεβαίως, ὡς εἶναι ἄλλως τε καὶ εὐλογον, τὸ χωρίον τοῦτο ἤθελεν ἐξετασθῇ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Γεν. 126 καὶ οὐχί, ὡς συνήθως ἀτυχῶς συμβαίνει¹, ἀντιστρόφως, δεδομένου ὅτι τὸ Γεν. 126 ἀπὸ πάσης ἐπόψεως ἐξεταζόμενον εἶναι τὸ πρῶτον καὶ θεμελιῶδες σχετικὸν χωρίον, τὸ δὲ Γεν. 53 προϋποθέτει τοῦτο. Προσεκτικὴ ἐξέτασις τῆς δευτέρας συμπαραθέσεως τῶν περὶ ὧν ἐν προκειμένῳ ὁ λόγος ὅρων ἐν Γεν. 53 ἐπιτρέπει νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ συμπαραθέσις αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου πρὸς τὴν πρώτην ἐν Γεν. 126 σκόπιμος καὶ λελογισμένη. Τοῦτο δὲ γίνεται ἀρκούντως ἐμφανῶς ἀντιληπτόν, ἂν κυρίως ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὅψιν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ Γεν. 126, ἐνθα μάλιστα τὸ πρῶτον ἐπίσης γίνεται χρήσις τῶν ὅρων לְפָנֵי καὶ תְּהוּמָה, οἱ εἰρημένοι ὅροι ἔχουν μὲν ὡς, οὕτως εἰπεῖν, ὑποκείμενον αὐτῶν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἄμεσον δ' ἀντικείμενον τὸν Θεόν, ὑφ' ἣν ἐννοιαν ἐδείξαμεν ἀνωτέρω². Ἀλλως ὅμως ἔχουν τὰ πράγματα ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ Γεν. 53. Οὕτως ἐν προκειμένῳ τὸ μὲν ὑποκείμενον μόνον ἐκ πρώτης ὀψεως εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Γεν. 126, ἐφ' ὅσον ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀρχέγονος ἄνθρωπος, ἐνῶ ἐνταῦθα, ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ συντελεσθείσης πτώσεως τῆς περιγραφομένης ἐν τῷ κεφ. 3, ὁ ἡδη πεπτωκὴς ἄνθρωπος, τὸ δὲ ἀντικείμενον τῶν συμπαρατιθεμένων ὅρων εἶναι ἄμεσως ὁ πεπτωκὴς ἄνθρωπος καὶ μόνον ἐμμέσως ὁ «κατ' εἰκόνα» (לְפָנֵי) καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» (תְּהוּמָה) αὐτοῦ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον Θεός. Κατὰ ταῦτα ὁ σκοπὸς τῶν ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ Π.Διαθήκῃ δύο μόνον συμπαραθέσεων ἔγκειται, νομίζομεν, ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπαρξίν διαφόρου ἐκάστοτε ἐννοίας αὐτῶν, ἥτις ἐν μὲν τῷ Γεν. 126 εἶναι ἡ ἄμεσος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργία τοῦ ἀρχεγόνου ἀνθρώπου, ἐν δὲ

1. Ἐπ' ἐσχάτων καὶ ὁ J.J.STAMM (Die Gottebenbildlichkeit..., σελ. 18) ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας τοῦ Γεν. 126 ἐκκινῶν ἐκ τοῦ Γεν. 58 καὶ φθάνων εἰς τὸ Γεν. 128.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 209εξ. καὶ σελ. 212εξ.

τῷ Γεν. 53 ἡ ἔμμεσος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργία ἀπογόνου τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, ἐνεργουμένη, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς θείας εὐλογίας¹, περὶ ἧς ἐν ἄλλῃ παραγράφῳ ὁ λόγος, διὰ τοῦ ἤδη πεπτωκότος ἀμέσου αὐτοῦ γεννήτορος. Εἰδικώτερον δ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Γεν. 53, σημειοῦμεν ἤδη ἐνταῦθα ὅτι, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ χωρίου Γεν. 96, ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ τὴν πτώσιν αὐτοῦ παραμένει «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (כְּתִלְכָּם לְצַבֵּן), ἐνῶ λόγῳ τῆς κληρονομικότητος ὁ ἀπόγονος αὐτοῦ γεννᾶται «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ γεννήτορος αὐτοῦ, ἥτοι δὲν ἔχει πλέον τὸ θεῖον «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν», ὡς ἐδόθη εἰς τὸν ἀρχέγονον ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς διέφθειρε τοῦτο διὰ τῆς πτώσεως του ὁ μεταβιβάζων αὐτὸ γεννήτωρ, τοῦ ὁποῦ ἐντεῦθεν ὁ ἀπόγονος εἶναι «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν». Θὰ ἡδύνατο δέ τις οὐχὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἤδη οἱ Ὁ ὑπογραμμίζουν τὴν μεταξὺ τῶν δύο συμπαραθέσεων ὑπάρχουσαν λεπτὴν ὅσον καὶ οὐσιώδη ἐννοιολογικὴν διαφορὰν ἀποδίδοντες τοὺς ὅρους לְצַבֵּן καὶ כְּתִלְכָּם διαφόρως ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ συμπαραθέσει².

Ἀπομένει ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων καὶ τὸ τελευταῖον κύριον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιφρονούντων, ἥτοι τὴν ἀπουσίαν συνδέσμου κατὰ τὴν ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ συμπαραθέσιν τῶν ὅρων לְצַבֵּן καὶ כְּתִלְכָּם³. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ταύτῃ ἔτι καὶ σήμερον οἱ εἰρημένοι ἐρευνηταὶ εὐρίσκουν σπουδαῖον ὅπως δῆποτε ἔρεισμα πρὸς θεμελίωσιν τῶν προμνημονευθεισῶν θέσεων αὐτῶν, αἵτινες, δι' οὓς ἀρκοῦντως σοβαροὺς καὶ οὐσιώδεις, νομίζομεν, λόγους ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀστήρικτοι. Ἐντεῦθεν μεθ' ὅσα ἤδη ἐλέχθησαν ἐναντίον αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῶν ἀντιθέτων ἐπόψεων, καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔρεισμα ἀποστερεῖται κατ' ἀρχὴν τῆς ὑπὸ τῶν ἐπικαλουμένων τοῦτο πιστευομένης βαρύτητος. Ἀλλὰ καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν παραθεωρηθῶν αἱ ἐναντίον τῶν γνωστῶν συγχρόνων θέσεων ἤδη διατυπωθεῖσαι ἡμέτεραι ἀντιρρήσεις, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀπουσία ἐνός συνδέσμου κατὰ τὴν συμπαραθέσιν³ τῶν δύο ὁρων οὐδόλως παρέχει, νομίζομεν, τὸ ποθοῦμενον ἔρεισμα ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὑπὸ ἀναίρεσιν γνωστῶν ἐπόψεων. Τοῦτο δὲ διότι ἐν τοῖς σχετικοῖς, ἐν προκειμένῳ, χωρίοις Γεν. 126 καὶ Γεν. 53 εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνη τις τὸ ἀσύνδετον σχῆμα συντάξεως, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ οὕτω κατὰ παράταξιν ἀσύνδετοι λέξεις δὲν ἔχουν βεβαίως τὴν αὐτὴν κατ'

1. Γεν. 1₂₈.

2. Οὕτως—ἐν Γεν. 1₂₈ ὑπάρχει כְּתִלְכָּם לְצַבֵּן (κατ' εἰκόνα—ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν), ἐν δὲ τῷ Γεν. 53 כְּתִלְכָּם כְּתִלְכָּם (κατὰ τὴν ἰδεάν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ).

3. Γεν. 1₂₆, 5₈.

ἀνάγκην ἐννοίαν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, ἐνθα γίνεται χρήσις τοῦ σχήματος ἐν διὰ δυοῖν. Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ἀσύνδετον σχῆμα οὐδόλως εἶναι ἄγνωστον ἐν τῇ ἐβραϊκῇ συντάξει, ὡς δεικνύει ἡ μακρὰ σειρά τῶν περιπτώσεων τῆς ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ χρήσεως αὐτοῦ¹. Πάντα ταῦτα βεβαίως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ Μασωρ. κείμενον, ἐνθα ὑπάρχει ἡ ἐν ἀσυνδέτῳ σχήματι συμπαράθεσις² συμφωνεῖ καὶ δὴ καὶ συμπίπτει καὶ ἐν προκειμένῳ πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ἀρχέτυπον ἐβραϊκὸν τῆς Π.Διαθήκης χειρόγραφον.

Ἐνταῦθα δ' ὅμως γεννᾶται τὸ εὐλογον ἐρώτημα περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Μασωρ. κειμένου ἀναφορικῶς πρὸς τὰς δύο ταύτας συμπαραθέσεις³, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἐτι καὶ ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν κριτικῶν παρατηρήσεων τῆς κλασσικῆς πλέον κριτικῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, τ.ἑ. τῆς Biblia Hebraica³ δικαιολογεῖ τὰς διατυπωθείσας ἀξιοσημειώτους ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ ἐκ μέρους τῶν κατὰ καιροῦς ἐνδιατριψάντων περὶ τὰ σχετικὰ ταῦτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως ἐρμηνευτῶν, μάλιστα δὲ τὰς προτεινομένας διορθώσεις, ἐν αἷς ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ διαγραφὴ ὡς πλεονάζοντος τοῦ ἐν Γεν. 127 πρώτου **וְיָצַח**, ὅπερ, σημειωτέον, ἐλλείπει, ὡς γνωστόν, καὶ ἐκ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'.

Ἐν ὅψει λοιπὸν τῆς καταστάσεως ταύτης τοῦ Μασωρ. κειμένου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ σχετικὰ κεφάλαια τῆς Γενέσεως καὶ δὴ καὶ τῆς μόλις μνημονευθείσης, τοσοῦτον δὲ χαρακτηριστικῆς διαγραφῆς τοῦ ἐνὸς τῶν ἐν Γεν. 127 δύο **וְיָצַח**, λίαν ἐνδεικτικῶς, ὡς εἶδομεν, συμφωνούντων τῶν Ο', ἐρχόμεθα ἤδη ὑπὸ νέον φῶς νὰ ἐξετάσωμεν τὴν γνησιότητα τοῦ κατὰ τὴν διπλὴν συμπαραθέσιν τῶν ὕρων **וְיָצַח** καὶ **וְיָצַח** ἀσυνδέτου σχήματος. Πράγματι τὸ ἐπιμαρτυρούμενον ὑπὸ τε τοῦ Targum Onkelos⁴ καὶ τῆς Πεσιττῶ ἀσύνδετον τοῦτο σχῆμα καταργεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ συνδέσμου **וְ** («καὶ»), ὑπὲρ ἧς συνηγοροῦν διαπρεπεῖς ἐρμηνευταὶ τῆς Π.Διαθήκης, ἐν οἷς ἰδίᾳ αὐτὸς ὁ H.Gunkel⁵. Ἀλλὰ καὶ οὐσιωδέστεροι μάρτυρες τῆς ἐν τῷ ἀρχετύπῳ κειμένης παρουσίας τοῦ συνδέσμου **וְ** («καὶ») ὑπάρχουν, ἥτοι ἂν ἐνὸς μὲν ἢ ἀρχαιότερα γνωστῇ καὶ σπουδαιότερα μετάφρασις αὐτοῦ, δηλ. ἡ τῶν Ο', ἂν ἑτέρου δὲ τὸ κείμενον τῆς Σαμαρει-

1. Πρβλ. ἐνταῦθα E.KAUTZSCH, WILHELM GESENIUS' Hebräische Grammatik, σελ. 492=§ 154α, ὑποσημ. 1α, ἐνθα καὶ παραδείγματα.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 218, ὑποσημ. 3.

3. Stuttgart 1954'.

4. A.SPERBER, The Bible in Aramaic, I. The Pentateuch according to Targum Onkelos, Leiden 1959.

5. Προχείρως πρβλ. H.GUNKEL, Die Urgeschichte und die Patriarchen. Das erste Buch Mosis, σελ. 101.

τικῆς Πεντατεύχου¹, συμφωνοῦν καὶ ἐν προκειμένῳ μετὰ τῶν Ο', μεθ' ὧν, σημειωτέον, συμπίπτει ἐνταῦθα ἐπίσης καὶ ἡ Vulgata. Ἡ βαρύτης τῶν ὡς ἄνω πολλαπλῶν μαρτυριῶν καὶ δὴ ἐκείνης τῶν Ο' δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταφρονηθῇ, δεδομένης τῆς τε πολιᾶς ἀρχαιότητος τῆς μεταφράσεως ταύτης καὶ δὴ καὶ τοῦ μέχρι σήμερον ἀναγνωριζομένου κύρους αὐτῆς ὡς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δεικνύει ἰδίᾳ καὶ τὸ γεγονός ὅτι πολλάκις κυρίως τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', κατὰ τὰ μόλις διαπιστωθέντα², ἔχουν ὡς βάσιν αἱ ἐρευνηταὶ σήμερον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐβραϊκοῦ τῆς Π. Διαθήκης κειμένου³. Πολλαχοῦ ἄλλως τε τῆς μετὰ χεῖρας ἐρεύνης ἐδόθη καὶ ἐν τῇ πράξει ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ἡ ἀξιοπιστία τῆς γεγραμῆς μεταφράσεως τῶν Ο', τοῦλάχιστον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ εἰδικώτερον ἐνταῦθα τὰ ἀνθρωπολογικὰ τῆς Π. Διαθήκης χωρία. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅσα διελάβομεν ἀνωτέρω περὶ τῶν δύο ὁρῶν **חַלְצָה** καὶ **תּוֹמָה** καὶ δὴ περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, δικαιούμεθα, νομίζομεν, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀρχετύπου κειμένου διὰ τῆς εἰς τὸ Μασωρ. κείμενον προσθήκης τοῦ συνδέσμου **וְ** («καὶ») εὐοδοῦται καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐρμηνευτικῆς, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς προσθήκης ταύτης αἵρεται ἡ ἐκ τοῦ ἀσυνδέτου ἀναμφιβόλως προκύπτουσα ἀσάφεια⁴ καὶ πρωτίστως ἀποκαθίσταται ἡ ὁμαλὴ τοῦ λόγου ροὴ ἐν τῷ περιφῆμῳ χωρίῳ Γεν. 126, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ χωρίῳ Γεν. 53.

Ἐν τούτοις θὰ ἔπρεπε νὰ διευκρινισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἐν τελευταία ἀναλύσει καὶ ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ συνδέσμου **וְ** («καὶ») δὲν ἀλλοιοῦται, νομίζομεν, ἡ ἔννοια τῶν χωρίων τούτων, ὡς θέλομεν καὶ κατωτέρω ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρεύνης ταύτης διαπιστώσει. Εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν τὸ ἔχον τὸν ἐλλείποντα ἐκ τοῦ Μασωρ. κειμένου σύνδεσμον **וְ** («καὶ») κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' εἶναι καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ ἀξιόπιστον, ὡς οὐχὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὁ σύνδεσμος **וְ** δέον νὰ

1. A. Freiherr von GALL, *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner*, Berlin (1918) 1966.

2. Ἐχομεν προχείρως ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῇ Biblia Hebraica προτεινομένην διόρθωσιν τοῦ χωρίου Γεν. 1₂₁α.

3. Ἐν προκειμένῳ πρβλ. ἰδίᾳ τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ P. BENOIT.

4. Οὕτω διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἐβρ. συνδέσμου **וְ** («καὶ») οὐδὲν πλέον σοβαρὸν

ἔρεισμα ἀπομένει εἰς τοὺς ἀντιφρονούντας, δεδομένου ὅτι ἡ μεταξὺ **חַלְצָה** («εἰκὼν») καὶ **תּוֹמָה** («ὁμοίωσις») παρεμβολὴ τοῦ **וְ** («καὶ») ἀποκλείει πᾶσαν ἐννοιολογικὴν ταύτισιν τῶν εἰρημένων δύο ὁρῶν.

ἀποδοθῇ διὰ τοῦ «ὥστε», «ἵνα»¹. Ἡ δὲ τοιαύτη τελικὴ ἔννοια τοῦ י^2 οὐδόλως εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντιστοίχου ἑλληνικοῦ συνδέσμου «καί»³, δι' οὗ ἐνταῦθα ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν O' ὁ εἰρημένος ἔβρ. σύνδεσμος, ἐφ' ὅσον καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις καὶ αὐτῆς τῆς Γενέσεως⁴ τὸ ἐκεῖ ἐπίσης ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ὥστε», «ἵνα» ὑπάρχον י , μεταφράζεται ὑπὸ τῶν O' πάλιν διὰ τοῦ «καί». Ὅθεν διὰ τοῦ «καὶ καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)» (יְהִי־כְמוֹתָם(י)) δηλοῦται, νομίζομεν, ὁ σκοπὸς τοῦ «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν» (כְּצַלְמֵנוּ) δημιουργηθησομένου ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὡς εὐθὺς ἀμέσως θὰ ἐκθέσωμεν, καὶ ἄνευ τῆς ἀρκούντως ἡτιολογημένης προσθήκης ταύτης τοῦ י («καί»), εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ὁδηγεῖ ἀβιάστως αὐτὸ τοῦτο τὸ יְהִי־כְמוֹתָם («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)»), ὁρθῶς μεταφραζομένης τῆς προθέσεως כ , δι' ὃ καὶ ἀνενδοιάστως δυνάμεθα νὰ παραιτηθῶμεν ἐνταῦθα τῆς τοιαύτης προσθήκης τοῦ συνδέσμου י («καί»).

Ἡδη, ἵνα ἔλθωμεν εἰς τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῆς ὁμοῦ μετὰ προθέσεων χρήσεως τῶν ὄρων כְּצַלְמֵנוּ («εἰκόν») καὶ יְהִי־כְמוֹתָם («ὁμοίωσις») ἐν τοῖς ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις τῆς Γενέσεως, σημειοῦμεν ἐν πρώτοις ὅτι καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῆς ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ συνδέσεως τῶν εἰρημένων δύο τούτων ὄρων μετὰ τῶν προθέσεων כ καὶ י κλονίζεται ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον σοβαρῶν ἀμφιβολιῶν, ἐρειδομένων ἐπὶ οὐδόλως εὐκαταφρονήτων ἐρεισμάτων. Τὰς ἀμφιβολίας ταύτας ἐνισχύει, ἄλλως τε, ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ τούτου τοῦ Μασωρ. κειμένου, ἔνθα, ὡς γνωστόν, τοῦ μὲν כְּצַלְמֵנוּ προτίθεται τρις ἡ πρόθεσις כ ⁵ καὶ ἅπαξ ἡ כ ⁶, τοῦ δὲ יְהִי־כְמוֹתָם ἅπαξ ἡ πρόθεσις כ ⁷ καὶ δις ἡ כ ⁸. Οὕτω, πρὸς

1. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα ἡ τοσοῦτον χαρακτηριστικὴ ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας τοῦ περιλαλήτου χωρίου Γεν. 1₂₆ ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἑβραίου θεολόγου καὶ φιλοσόφου M.BUBER: «Gott schuf den Menschen zu seinem Bilde, d.i. dass er es werde» (Vom Geist des Judentums, Berlin 1916, σελ. 57).

2. Προχείρως πρβλ. F.BUHL, WILHELM GESENIUS' Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch..., λήμμα י (1e, 2c κλπ.). Περαιτέρω πρβλ. ἀπὸ τινος ἐπόψεως E.KAUTZSCH, WILHELM GESENIUS' Hebräische Grammatik, σελ. 513ξ,=§ 165 κλπ.

3. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα τὸ λήμμα «καί» ἐν τῷ λεξικῷ τῶν H.G.LIDDELL-R.SCOTT κ.κ., A Greek-English Lexikon.

4. Οὕτω, πρὸς τοὺς ἄλλους, πρβλ. ἐν προκειμένῳ καὶ τὰ χωρία Γεν. 1_{26β} («...καὶ ἰ ἀρχέτωσαν»), ₂₈ («...αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν»), _{36β} («καὶ ἔσσεσθε ὡς θεοί»), 6_{17γ} («...καὶ ὅσα ἐὰν ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς τελευτήσῃ») κλπ.

5. Γεν. 1₂₆, ₂₇ (δὲς), 9₆.

6. Γεν. 5₈.

7. Γεν. 1₂₈.

8. Γεν. 5_{1,8}.

τοῖς ἄλλοις, κατὰ τινὰ σχετικὴν παρατήρησιν τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως Biblia Hebraica τὰ ἐν Γεν. 53 **וַיִּמְצָא וַיְמָוֶת** «ἀναγνώστέα μετὰ 45, περίπου, χειρογράφων κωδίκων **וַיִּמְצָא וַיְמָוֶת**», ὡς δηλ. ἐν Γεν. 126. «Ὅσον ἀφορᾷ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἐν προκειμένῳ σημασίαν τῶν ἑβρ. προθέσεων **ב** καὶ **בִּ** ἔχοντες νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὐταὶ καὶ ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χωρίοις ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν Ο' λίαν ἐπιτυχῶς, ὡς ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀπλὴ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐρμηνευτῶν σύμφωνον, ἐν πολλοῖς, πρὸς τοὺς Ο' μετὰφρασιν τῶν χωρίων τούτων ἐκ τοῦ Μασωρ. κειμένου. Οἱ δὲ Ο' ἀποδίδουν τὸ μὲν **ב** τετράκις διὰ τοῦ «κατὰ»¹ καὶ ἅπαξ μόνον διὰ τοῦ «ἐν»², τὸ δὲ **בִּ** πάντοτε διὰ τοῦ «κατὰ»³.

Εἰδικώτερον ἐνταῦθα ἡ ἑβρ. πρόθεσις **בִּ**⁴, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἡ πρόθεσις «κατὰ»⁵, δι' ἧς, ὡς εἶδομεν, εὐστόχως ἀποδίδεται τὸ **בִּ**, δηλοῦν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, συμφωνίαν πρὸς τι πρᾶγμα, ὅθεν καὶ σημαίνει ἐν προκειμένῳ «συμφώνως πρὸς», ἐνῶ ἡ ἑβρ. πρόθεσις **בִּ**⁶, ἀποδιδόμενη ὑπὸ τῶν Ο' ἐπίσης διὰ τῆς αὐτῆς ἑλληνικῆς προθέσεως «κατὰ», ἐμφαίνει, πάλιν ὡς ἀκριβῶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἡ αὐτὴ πρόθεσις «κατὰ»⁷, καὶ τὴν διέυθυνσιν πρὸς τι ἀντικείμενον ἢ τὸν σκοπὸν, σημαίνουσα «πρὸς», «χάριν», «ἕνεκα». Ἐντεῦθεν δικαιοῦμεθα, νομίζομεν, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἐν τῷ κυρίῳ ἀνθρωπολογικῷ χωρίῳ⁸ μετὰφρασις τῶν δύο τούτων ἀνθρωπολογικῶν ὄρων ἔχει ὡς ἑξῆς: Τὸ μὲν **וַיִּמְצָא** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν») «συμφώνως πρὸς τὴν εἰκόνα ἡμῶν», τὸ δὲ **וַיְמָוֶת** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)») «πρὸς ὁμοίωσιν μεθ' ἡμῶν», τ.ἑ. οἱ δύο οὗτοι ὅροι δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί, ὁ πρῶτος τῶν ὁποίων, δηλ. τὸ **וַיִּמְצָא** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν»), ἐμφαίνει τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ὑποδηλῶν οὕτω καὶ τὴν

1. Γεν. 1₂₆, 27, 5_{1, 2}.

2. Γεν. 9₈.

3. Γεν. 1₂₈, 5₈.

4. Προχείρως πρβλ. ἐν προκειμένῳ F. BUHL, WILHELM GESENIUS' Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch..., λῆμμα **בִּ** (A7) καὶ E. KAUTZSCH,

WILHELM GESENIUS' Hebräische Grammatik..., σελ. 383—§ 449h.

5. Καὶ πάλιν παραπέμπομεν προχείρως εἰς τὸ λῆμμα «κατὰ» τοῦ προμνημονευθέντος λεξικοῦ τῶν H. G. LIDDELL R. SCOTT κ.θ.

6. Ἐνταῦθα ἐπίσης πρβλ. προχείρως F. BUHL, WILHELM GESENIUS', μν. ἔργ., λῆμμα **בִּ** (2), πρβλ. ἐκεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἐν Ψαλμ. 18₁₈ κλπ.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, ὑποσημ. 5.

8. Γεν. 1₂₈.

οὐσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ δεύτερος, ἦτοι τὸ **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)»), παραλλήλως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου, τὴν ὁποίαν ἐμπεριέχει, ἐκφράζει ἐντονώτερον τὴν ἔννοιαν τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου.

Οὕτω, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀποκαθίσταται καὶ ἡ διὰ τῶν ἤδη γνωστῶν ἰσχυρισμῶν¹ διαταραχθεῖσα ἔννοια τοῦ περιαλήτου χωρίου Γεν. 126, ἰδίᾳ δὲ τῆς δυσνοήτου φράσεως **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)») καὶ δὴ παρακάμπτεται, ὁμαλῶς μάλιστα, τὸ ἄλλως ὀρθούμενον ἀνυπέρβλητον μεταφραστικὸν ἐμπόδιον, προκειμένου περὶ τοῦ **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)»), ὅπερ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει μόνον, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὸ ἥμισυ μεταφράζεται ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν, δεδομένου ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας σήμερον ἐπόψεις τό τε **בְּ**, ὡς καὶ τὸ **תְּמוּנָה**, ἔχουν ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς σημασίαν, δηλ. «ὥς», «ὅμοιος»². Ὅθεν δημιουργεῖται ἀδιέξοδον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν, κατὰ τοὺς εἰρημένους ἐρμηνευτὰς, ταυτοσημῶν **בְּ** καὶ **תְּמוּנָה**, ὅπερ κατ' οὐσίαν ἄγει εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἑνὸς μόνου ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν παραδρομὴν τοῦ ἑτέρου, θεωρουμένου σιωπηρῶς, ὡς πλεονασμοῦ καὶ ταυτολογίας³. Ἀξίον δὲ ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἐνταῦθα προτεινομένης ἀποδόσεως τοῦ **יְהוָה** δὲν γεννᾶται πλεόν τὸ εὐλογον ἐρώτημα: Πῶς δηλ. ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ σχεδίου περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν καθορίζεται ὁ προορισμὸς καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθησομένου ἀνθρώπου, ἐνῶ, ὡς θέλομεν κατωτέρω διαπιστώσει, λεπτομερῶς προσδιορίζεται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως κλπ.

Ἀλλὰ καὶ τῆς φράσεως **יְהוָה** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν») ἡ ἔννοια ἀρκούντως διαφωτίζεται, νομίζομεν, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποδόσεως τῆς ἐβρ. προθέσεως **בְּ**, τῆς ὁποίας αὐτὴ ἥδη ἡ ὑπαρξίς ἐνταῦθα σαφῶς περιορίζει, ὡς ὑπεδηλώθη καὶ ἀνωτέρω⁴, τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου **צֶלֶם** («εἰκὼν»), ἐφ' ὅσον

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 204εξ.

2. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρβλ. ἐνταῦθα P. HUMBERT, μν. ἔργ., σελ. 159 καὶ P. van IMSCHOTT, μν. ἔργ., σελ. 8 («Étant donné que la particule *ke* exprime toujours un rapport de similitude, l'expression *kidmûtenu* doit être prise dans le sens concret: «comme un objet semblable à nous», sinon il y aurait pléonasme entre la particule *ke* et *démût* (à la similitude de notre similitude).

3. Οὕτω λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐνταῦθα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ ἐν τῇ Zürcher Bibel ἀπόδοσις τοῦ **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)») ἀπλῶς διὰ τοῦ «uns ähnlich».

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 209εξ., 216εξ.

κατὰ τὰ σχετικὰ ἀνθρωπολογικὰ χωρία ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐδημιουργήθη ὡς «εἰκὼν Θεοῦ» (עִֿיִן אֱלֹהִֿים), ἀλλὰ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (כְּצֶֿלֶם אֱלֹהִֿים)¹. Καὶ μόνον δ' ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἦτοι τῆς ὁμοῦ μετὰ τῆς προθέσεως כְּ (κατὰ) χρήσεως τοῦ צֶֿלֶם («εἰκὼν») ἀποκλείεται πᾶσα παρερμηνεῖα τοῦ ὅρου τούτου, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ ἐν προκειμένῳ μετριαστικοῦ χαρακτῆρος τῆς προθέσεως כְּ (κατὰ) ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ צֶֿלֶם («εἰκὼν»). Ἄρα ἀφ' ἑαυτοῦ καταρρέει, νομίζομεν, ὁ προμνημονευθεὶς ἰσχυρισμὸς τῶν ἐρμηνευτῶν, παλαιότερων καὶ συγχρόνων², ὅτι δηλ. τὸ וְנִתְּנָם (καθ' ὁμολωσιν (ἡμετέραν)), ἐπέχον θεσιν γλώσσης, τίθεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως ἵνα μετριάσῃ καὶ ἀποσαφηνίσῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ וְנִתְּנָם (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν). Διότι πρὸς τί ὁ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξωτερικὸς οὗτος μετριασμὸς (ὁποῖος κατ' αὐτοὺς εἶναι τὸ וְנִתְּנָם), δοθέντος ὅτι ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τῷ וְנִתְּנָם (κατ' εἰκόνα) σαφέστατος ἐσωτερικὸς περιορισμὸς (ἦτοι ἡ χρήσις τῆς προθέσεως כְּ); Καὶ περαιτέρω ὅμως ἡ ἀνωτέρω προταθεῖσα ἀπόδοσις τῶν ὅρων וְנִתְּנָם (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν) καὶ וְנִתְּנָם (καθ' ὁμολωσιν (ἡμετέραν)) ἐμφαίνει, νομίζομεν, καὶ τὸ λελογισμένον καὶ σκόπιμον τῆς ἐν τοῖς γνωστοῖς ἀνθρωπολογικοῖς χωρίοις τῆς Γενέσεως κεχωρισμένης χρήσεως τῶν εἰρημένων δύο ὅρων³, ὡς θέλομεν, ἄλλως τε, καὶ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρεῦνης ταύτης διαπιστώσει.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ὅρους וְנִתְּנָם וְנִתְּנָם (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμολωσιν (ἡμετέραν)) καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ θεμελιώδει ἀνθρωπολογικῷ χωρίῳ, ἦτοι ἐν τῷ Γεν. 126, δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ συναγάγῃμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ εἰρημένοι δύο ὅροι εἶναι μὲν διάφοροι κατὰ τὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐν τῇ βαθυτέρᾳ αὐτῶν ἐννοίᾳ οὐδόλως ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλους. Ἀκριβῶς δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δύο οὗτοι ὅροι δὲν εἶναι ταυτάσημοι, ἔχοντες τὴν ἀνωτέρω διακριβωθεῖσαν ἐννοίαν, ἐπιτρέπει νὰ ὁμιλῶμεν ἐνταῦθα καὶ περὶ τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτῶν ἐσωτέρας καὶ οὐσιώδους σχέσεως. Ἡ δὲ τοιαύτη τῶν ὅρων τούτων σχέσις γίνεται, νομίζομεν, ἔτι σαφεστέρα, ἐὰν ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι κατὰ τὰ ἤδη διαπιστωθέντα διὰ μὲν τοῦ וְנִתְּנָם (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν) ἐμφανίζεται τὸ πρότυπον, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄρα δηλοῖ τοῦτο τὴν οὐσίαν, τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, διαγραφομένης

1. Γεν. 1²⁶, 27, 9⁶.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 214εξ.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 214, ὑποσημ. 6,7.

οὕτω τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἐνῶ διὰ τοῦ **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)») ἐμφαίνεται ὁ προορισμός τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντος ἀνθρώπου καὶ ἄρα δηλοῦται δι' αὐτοῦ τὸ δυνάμει εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς οὐσίας, τοῦ εἶναι αὐτοῦ, διαγραφομένου ἅμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθέντος σκοποῦ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐντεῦθεν ἵνα καταλήξωμεν εἰς τὸ τελικὸν συμπέρασμα περὶ τῆς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐξεταζομένης θέσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἐρευνητέα δύο τινά, ἥτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις προϋποθέτει τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ὅρου **יְהוָה** («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν»), προσδιορίζοντος, ὡς ὑπεδηλώσαμεν, τὸ εἶναι, τὴν οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὁποίου ἀπολύτως ἀναγκαία εἶναι ἡ διακρίβωσις τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τοῦ ἑτέρου ἀνθρωπολογικοῦ ὅρου, δηλ. τοῦ **יְהוָה** («καθ' ὁμοίωσιν (ἡμετέραν)»), διαγράφοντος, ὡς πάλιν ὑπεδηλώσαμεν, τὸ δυνάμει εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ ταῦτα ἐρχόμεθα ἐφεξῆς εἰς τὴν ἐπὶ μέρους ἔρευναν τῶν ὡς ἄνω δύο σημείων, τ.ἔ. ἔνθεν μὲν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου (**יְהוָה**), ἔνθεν δὲ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου (**יְהוָה**).

(Συνεχίζεται)